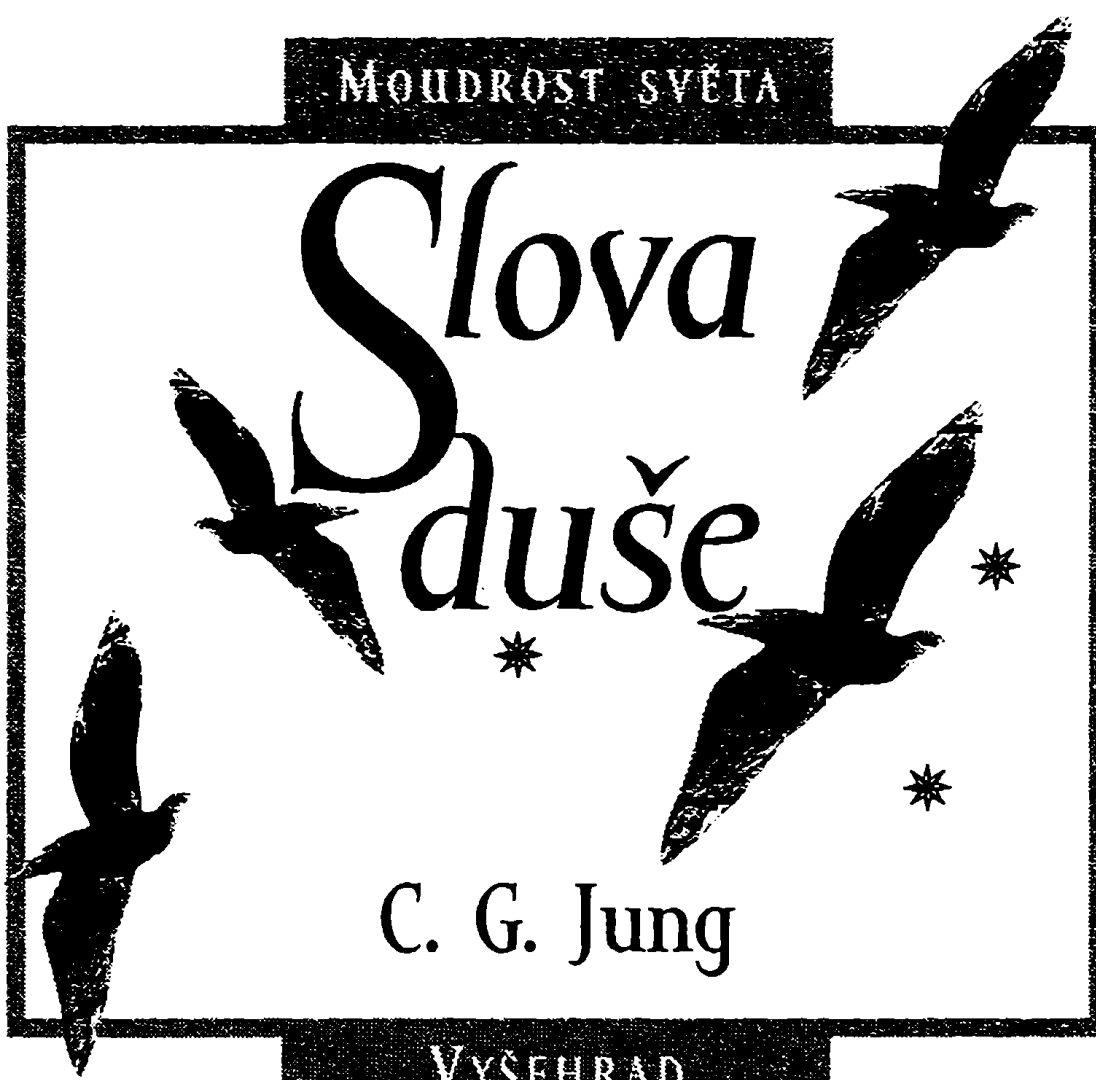

MOUDROST SVĚTA

Slova duše

C. G. Jung

VYŠEHRAD

Obsah

Úvod / 7

I. Duše

Psychično je velmoc / 15

II. Sny

Poselství Božského / 39

III. Svědomí

Hlas svědomí je hlasem Božím / 63

IV. Náboženství

Bůh je obecná zkušenost / 73

V. Sebepoznání

Jediné, co vskutku pomáhá / 99

VI. Vznik osobnosti

Rodiče jsou hlavním zdrojem
neurózy svých dětí / 115

Seznam pramenů / 141

DUŠE: VELMOC BUDOUCNOSTI

Když v roce 1989 skončila více než čtyřicetiletá konfrontace mezi Západem a Východem, domnívalo se hodně lidí, že nyní nastane „věčný mír“ nebo „konec dějin“ anebo alespoň „konec ideologií“. Mnozí snili o tom, že uzavření míru mezi Západem a Východem přinese prospěch též rozvojovým zemím nebo ekologickým projektům. Avšak od té doby již víme, že v současné době je na naší planetě více válek než předtím, životní prostředí je ještě více zničeno a vzdálenost mezi chudými a bohatými zeměmi se zvětšila. Zdálo se, že kapitalismus zvítězil nad socialismem. Otázka se však stala existenciální:

Co způsobuje reálně existující kapitalismus fyzicky a psychicky, ekonomicky a ekologicky, sociálně a politicky v celosvětovém měřítku? Bude vítězit tento v současnosti globálně panující politický systém až po samé zničení světa?

Dovolte mi, abych jako televizní žurnalista objasnil naléhavost této otázky následujícím pokusem zformulovat ekologicky pravdivý přehled všedního dne druhé poloviny devadesátých let. V den, kdy čtete tyto řádky, by mé kolegyně a kolegové v Hamburgu mohli např. říci:

Také dnes:

- ◆ zemřelo 100 000 lidí hladem,
- ◆ vymřelo 100 živočišných a rostlinných druhů,
- ◆ bylo odplaveno 86 tun půdy,
- ◆ bylo vykáceno 55 000 hektarů tropických lesů,
- ◆ pouště se rozšířily o 20 000 hektarů,

- ◆ bylo do vzduchu vypuštěno 100 milionů tun výfukových plynů.

A takto to bude pokračovat zítra a pozítří, každý den v následujícím týdnu, každý den v následujícím měsíci a každý den v následujícím roce. Vedeme třetí světovou válku proti přírodě. Svým dnešním přístupem k energii a dopravě spalujeme i budoucnost našich dětí a vnuků. Kdo si uvědomuje při jízdě po dálnici, že 1 litr benzínu spotřebuje kyslík z 10 000 litrů vzduchu? Psychologie a teologie, které usilují o harmonii, a navíc jsou nepolitické, klesly na úroveň čistě útěšné ideologie a snaží se nám již dlouho namluvit: Nevíme, co děláme! A proto to všechno není tak zlé.

Opak je pravdou. Již od vrcholné konference o životním prostředí v Rio de Janeiru nemůže žádný člověk v Evropě, v USA nebo v Japonsku říct, já jsem to nevěděl. Nechceme sice vědět nic, ale víme všechno! Předzvěsti již dnes naprogramovaných přírod-

ních katastrof se objevují den za dnem v novinách. Naším problémem již není, že nic nevíme. Náš problém spočívá v tom, že nechceme nic dělat, přestože víme všechno. Neděláme to, o čem víme! Proč?

Žádná otázka se mi nezdá tak naléhavá a životně důležitá pro dnešní lidstvo jako tato: Proč neděláme to, o čem víme, že musíme udělat?

Je to výzva psychologii, psychoanalýze, hlubinné psychoanalýze a analytické psychologii jako nikdy předtím. A C. G. Jung může v této situaci velmi pomoci – to je mé politické přesvědčení a má osobní zkušenost.

Abychom se naučili dělat to, co víme, potřebujeme „ekologickou psychologii“ (Theodor Roszak).

Podle ekologické psychologie se individuální léčebné procesy v období globálního ničení životního prostředí podaří uskutečnit jen tehdy, budou-li se lidé angažovat také ve

prospěch přírody a životního prostředí. Naše duše se nemůže uzdravit, je-li životní prostředí stále nemocnější.

Jak lze léčit duševní nemoce, když stále více lidí nemá vodu k pití, vzduch k dýchání a půdu, na které může ještě něco růst?

Jak se lidé mají udržet psychicky při životě, když svým každodenním chováním vyhlazují stále více jiných živočišných druhů?

Za 200 let průmyslového věku jsme se my, západní Evropané, stali po materiální stránce světovými mistry, avšak po stránce psychické jsme doslova zmrzačeni. Jak jinak lze vysvětlit odstrašující realitu narůstajícího globálního zničení životního prostředí?

Při každé katastrofě se již tradičně dovoláváme státu a politiky. Ve škole C. G. Junga jsem se však naučil ptát:

- ◆ Co mohu učinit já?
- ◆ Jak mohu já sám přispět k uzdravení světa a sebe sama?

- ◆ Co znamená individuace pro společenství člověka, zvířat a rostlin?
- ◆ Není jádrem našich neuróz odcizení člověka od přírody, která ho stvořila?
- ◆ Jak můžeme zapojit psychoterapii do ekologických a kosmologických souvislostí?

Před padesáti lety si C. G. Jung tyto dnes aktuální otázky přirozeně nepoložil. Ale takové otázky se vynoří v mysli každého, kdo se setká s myšlenkami nejvýznamnějšího představitele hlubinné psychologie našeho století. A k tomu by tato knížečka ráda přispěla. Hlubinná psychologie C. G. Junga vytvořila základ pro hlubinnou ekologii, v dnešní době tak potřebnou pro přežití lidstva.

Před 15 lety jsem prošel v době hluboké životní krize Jungovou terapií. Při tom jsem se seznámil se zkušenostmi švýcarského psychologa C. G. Junga, které zachránily mnoha lidem život. C. G. Jung může pomoci odstranit onu zrohovatělou kůži na povrchu duše,

aby duše mohla opět dýchat a žít. Čím více lidí se bude chtít účastnit této práce na duši, tím větší bude životní šance na uzdravení lidí a veškerého tvorstva naší krásné planety.

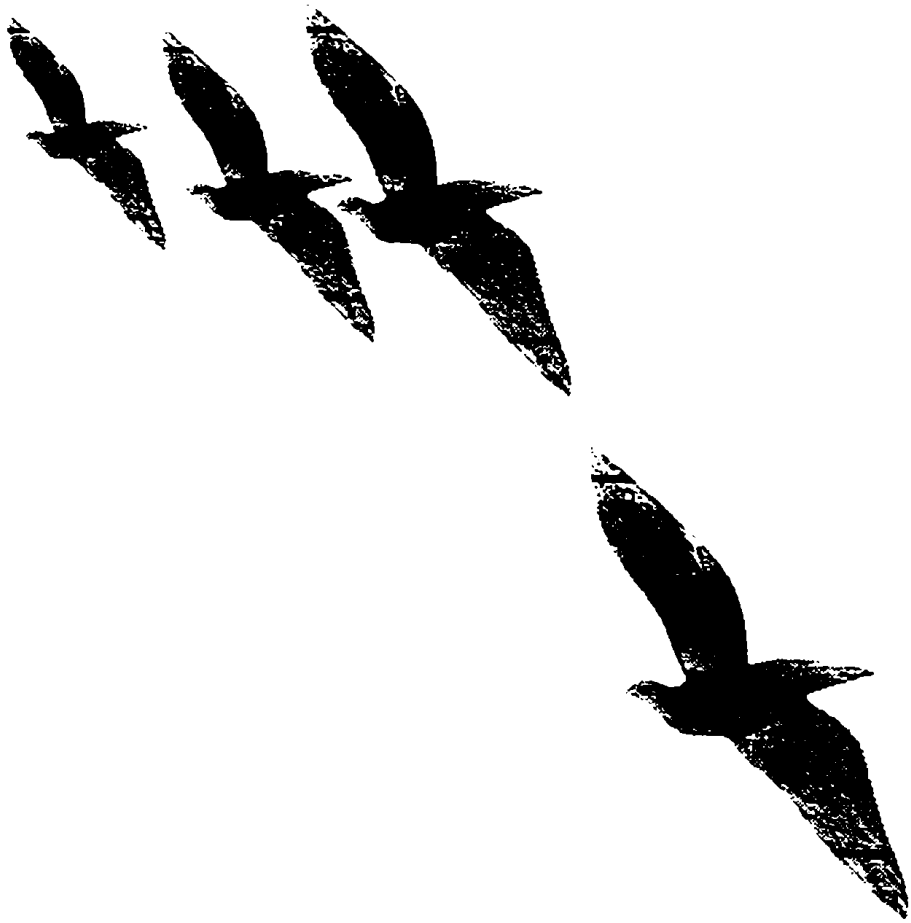
Vzájemné výměny technologických a vědeckých „slov“ tu již bylo dost – a nebyla příliš účinná. Teprve „slova duše“ mohou ovlivnit uzdravení z hloubi, to jest uzdravení skutečné.

Politické velmoci nebudou moci ukončit válku proti přírodě – naopak, povedou ji nadále právě tak intenzivně.

C. G. Jung nazval duši vlastní velmocí, která mnohonásobně převyšuje všechny mocnosti světa. Jen pomocí radikální práce s duší můžeme spolupracovat na mírové dohodě s přírodou. Mír v nás povede k míru v našem okolí.

Jedině objevením velmoci duše bude naše spolupráce na zachování naší planety úspěšná.

Franz Alt

❄️ I ❄️

Duše

Psychično je velmoc

Tou největší a přitom člověku nejbližší záhadou světa je člověk sám.

Wirklichkeit der Seele, str. 8

O tom, co je duše, víme zrovna tak málo jako o tom, co je život. Dost velké tajemství na to, abychom postrádali jistotu, nakolik je Já svět a nakolik je svět Já! Nevědomí však je *skutečné (wirklich)* v každém případě, protože *působí (wirkt)*.

GW X, str. 30

Duše je ovšem nejneprůhlednější a nejnepřístupnější útvar, kterým se kdy vědecké myšlení zaměstnávalo.

GW VIII, str. 311

Odkud pochází slovo duše? Duše, anglicky „soul“, v gótštině „saiwala“, v pra-germánštině „saiwalô“, etymologicky srovnáváno s řeckým „ailos“, pohyblivý, pestrý, proměnlivý. Řecké slovo „psyché“

označuje jak známo také motýla. „Saiwalô“ je ovšem spojováno i se staroslovan-
ským „síla“. Tyto spojitosti vrhají jasné
světlo na původní význam slova duše: je
to hybná síla, spíše životní síla.

Latinské jméno „animus“, duch, a „ani-
ma“, duše, je totéž jako řecké slovo „ane-
mos“, vítr. Jiné řecké slovo pro vítr, „pneu-
ma“, označuje, jak známo, také ducha.
V gótštině se setkáme s tímž slovem jako
„us-anan“, vydechnout, a v latinském
jazyce „an-helare“, namáhavě dýchat. Ve
starohornoněmeckém jazyce byl „spiritus
sanctus“ označován jako „atum“, dech.
V arabštině je to „rih“, vítr, „ruh“, duše,
duch. Blízké je tomu řecké „psyché“, které
souvisí s „psychó“, dýchat, „psychos“,
chladný, „psychros“, studený, a „physa“,
měch. Tyto podobnosti jasně ukazují, že
v latině, řečtině a arabštině je pojmenová-
ní pro duši spojeno s představou pohybli-
vého vzduchu, studeného „duševního de-

chu". Z toho též pravděpodobně vyplývá, že primitivní představa považuje duši za neviditelný dýchací orgán.

Protože dýchání je známkou života, byl dech považován za život, rovněž tak pohyb a pohyblivá síla. Podle jiné primitivní představy byla duše oheň nebo plamen, protože teplo je rovněž známkou života. Pozoruhodná, avšak nikoliv ojedinělá primitivní představa ztotožňuje duši se jménem. Jméno jednotlivce je jeho duše, tím lze vysvětlit zvyk používat jména předků, a tím do novorozence vtělit duši jeho předků. Toto pojetí neznamená ovšem nic jiného než uznání vědomého Já jako výrazu duše. *GW, str. 379 a další*

Tak jako se dříve přirozeně předpokládalo, že všechno bylo zrozeno tvůrčí vůlí duchovního Boha, tak se v 19. století objevila rovněž tak samozřejmá pravda, že vše pochází z materiálních příčin. V dneš-

ní době si duševní síla nebuduje tělo, ale naopak hmota vytváří chemickým procesem duši. Toto obrácení by bylo k smíchu, kdyby neplatilo za jednu z největších pravd ducha doby. Takto uvažovat je populární, a proto řádné, rozumné, vědecké a normální. Duševno je považováno za druhotný projev látky. Z tohoto závěru vychází všechno, i když se zrovna nemluví o „duchu“, nýbrž o „duši“, a místo o „hmotě“ se hovoří o „mozku“, „hormonech“ nebo o „instinktech“ a „pudech“. Přikládat duši vlastní substanci, to je proti duchu doby, bylo by to kacířství.

GW VIII, str. 375

Živnou půdou duše je přirozený život.

GW VIII, str. 447

Psyché je jsoucí. Je dokonce existencí samotnou.

GW VIII, str. 9

Co lidé většinou přehlížejí nebo nemo-
hou pochopit, je skutečnost, že já považū-
ji psyché za skutečnou. *GW XI, str. 497*

Zkušenost ukazuje, že existence Já, to-
tiž vědomí, vychází z nevědomého života.
Psychický život malého dítěte postrádá
prokazatelné vědomí Já, proto první roky
života sotva zanechávají stopy ve vzpo-
mínkách. Odkud přicházejí všechny ty do-
bré a prospěšné nápady? Odkud pramení
to nadšení, inspirace a každý intenzivněj-
ší životní pocit? Primitivní člověk cítí
v hloubi své duše zdroj života, je hluboce
uchvácen životní tvořivou činností své
duše, a proto věří všemu, co na duši pů-
sobí, totiž na magické síly všeho druhu.
Pro něj znamená duše život vůbec. Nena-
mlouvá si, že ho ovládá, ale je na něm
v každém ohledu závislý.

Myšlenka nesmrtelnosti duše, ať se zdá
jakkoliv neslýchaná, není v primitivním

vnímání ničím výjimečným. Duše je jistě něčím jedinečným. Nelze ji lokalizovat v prostoru, který si nárokuje všechno jsoucí. Jistě, máme za to, že veškeré myšlenky se nacházejí v hlavě, ale u citů si již nejsme tak jisti; zdá se, že existují spíše v oblasti srdce. Vjemy jsou rozděleny do celého těla. Podle naší teorie je sídlo vědomí v hlavě. Indiáni Pueblo mi ale říkali, že Američané jsou pomatení, protože si myslí, že myšlenky jsou v hlavě. Každý rozumný člověk přece myslí v srdci. Některé černošské kmeny neumísťují psychično ani do hlavy, ani do srdce, nýbrž do břicha. *GW VIII, str. 381*

Psyché je velmoc, která mnohonásobně převyšuje všechny mocnosti světa.

GW VII, str. 201

Dřívější pojetí duše přisuzovalo duši vyšší, ba dokonce božské vědění, staré

kultury a primitivní národy využívaly sny a vize jako pramen poznání. Ve skutečnosti má nevědomí k dispozici podprahové vnímání, jehož dosah hraničí se zázrakem. Primitivní národy, které tento fakt uznávaly, používaly sny a vize jako důležité prameny informací, a z této psychologie vznikly mohutné, prastaré kultury, jako indická a čínská, které vnitřní cestu poznání propracovaly filosoficky i prakticky až do nejjemnějších detailů.

GW VIII, str. 382

Považovat nevědomou psyché za pramen poznání není v žádném případě tak iluzorní, jak by si to náš západní tradicionalismus přál. Máme sklon domnívat se, že veškeré poznání nakonec vždy přichází z vnějšku. V dnešní době však víme s určitostí, že nevědomí má k dispozici obsahy, které by znamenaly nedozírný přírůstek poznání, kdyby se mohly stát

vědomými. Moderní výzkum instinktů u zvířat, např. u hmyzu, shromáždil bohatý empirický materiál, který přinejmenším dokazuje, že kdyby člověk v daném případě jednal jako určitý hmyz, jeho poznání by vzrostlo. To samozřejmě v žádném případě nedokazuje, že hmyz má vědomí o svém vědění, ale že tyto nevědomé obsahy jsou psychické funkce, o tom nemůže zdravý lidský rozum pochybovat. |

GW VIII, str. 382

„Naše současné vědomí je pouhé dítě, které teprve začíná říkat „já“.

GW X, str. 161

Z našeho pohledu z vnějšku se nám duševno v podstatě zdá jako odraz vnějších dějů, které nejen že k němu daly podnět, nýbrž je i kauzálně vytvářejí. Tak se nám také zprvu zdá, jako by nevědomí bylo možné vykládat pouze z vnějšku

a z vědomí. Jak víme, Freudova psychologie se o to pokusila. Toto počínání by mohlo mít jen tehdy skutečný úspěch, kdyby nevědomí opravdu bylo něčím, co vzniká teprve skrze individuální existenci a vědomí. Nevědomí zde ale bylo vždy, protože je to funkční připravenost zděděná z dávných dob. Vědomí je pozdě narozeným potomkem nevědomé duše. Bylo by asi zvrácené vysvětlovat život našich předků od pozdějšího epigona, proto je též z mého hlediska chybné, nazírat nevědomí v kauzální závislosti na vědomí. Opak je zřejmě pravdou.

GW VIII, str. 384

V zásadě jsme do té míry zahaleni do psychických obrazů, že vůbec nemůžeme proniknout k bytí věcí vně nás. Všechno, co kdy můžeme vědět, sestává z psychické látky. Psyché je to nejreálnější bytí, protože ona jediná je bezprostřední. Na

tuto realitu se může psycholog odvolávat, totiž na *realitu psychična*.

GW VIII, str. 386 a další

Skutečnost, že bezprostřední zkušenost je jen psychická, a proto bezprostřední realita může být též jen psychická, vysvětluje, proč pro primitivního člověka duchové a magické působení jsou právě tak věcné jako fyzické události. Primitivní člověk své pradávne zkušenosti nerozdrobil do protikladů. V jeho světě se ještě duch a hmota vzájemně prostupují, bohové dosud putují lesy a poli. Je jako dítě, teprve zpola zrozen, ještě snící, uzavřený do své duše, do světa, jaký ve skutečnosti je, není stravován těžkostmi poznání probouzejícího se rozumu. Z prapůvodního světa rozpadlého v ducha a přírodu si Západ pro sebe vybral přírodu, které celým svým srdcem věří a do které se stále více zaplétal všemi svými bolestnými

a zoufalými pokusy o její oduševnění. Východ si naopak zvolil ducha, vysvětluje hmotu jako Mája, a žije v polosnu asiatské špíny a živoření. Ale tak jako existuje pouze *jedna* země a Východ a Západ nemůže roztrhnout *jedno* lidstvo na dvě poloviny, tak existuje i psychická realita ještě ve své původní jednotě a čeká na to, až lidské vědomí od víry v jedno a popírání druhého pokročí k uznání obojího jako konstitutivních elementů *jedné* duše.

GW VIII, str. 387 a další

Jsou to často síly mysli, které především a vposledku rozhodují jak v dobrém, tak ve zlém. Když však ony síly nepřispěchají na pomoc našemu rozumu, ukáže se rozum většinou bezmocný. Ochránil nás snad rozum a dobrý úmysl před světovou válkou nebo před jiným katastrofálním nesmyslným činem? Vznikly snad největší duševní a sociální převraty z rozumu,

jako např. proměna antické formy hospodářství ve středověkou? Nebo prudké rozšíření islámské kultury? *GW VIII, str. 388*

Dosavadní medicína vycházela z předpokladu, že nemoc lze léčit jako takovou. V moderní době se však stále více ozývají hlasy, které tento názor považují za omyl a přimlouvají se za léčení nemocného člověka, nikoliv pouhé nemoci. Tato výzva se stává naléhavou v případě léčení duševní choroby. Odvracíme stále více pozornost od zjevných příznaků nemoci a zaměřujeme se na celou osobnost člověka, neboť jsme poznali, že právě duševní choroba není lokalizovaný, úzce ohraničený fenomén, nýbrž symptom určitého nesprávného postoje osobnosti. Nemůžeme se tedy omezit na pouhou léčbu duševní poruchy; zásadní vyléčení lze čekat pouze tehdy, jestliže se zaměříme na léčbu celé osobnosti. *GW VIII, str. 388 a další*

Mravní postoj je reálný faktor, se kterým psycholog musí počítat, jestliže se chce vyvarovat nejtěžších omylů. Totéž platí o skutečnosti, že určitá, rozumem neodůvodněná náboženská přesvědčení jsou pro mnohé lidi životní nutností. A je to opět duševní realita, která je příčinou nemoci a která může nemoc vyléčit. Jak často jsem slyšel nemocného zvolat: „Kdybych jen věděl, že můj život má smysl a cíl, nebyl bych na tom tak špatně s nervy!“ Je zcela lhostejné, zda dotyčný je bohatý či chudý, zda má rodinu a postavení, neboť to vše mu ke smyslu života nestačí. Jedná se spíše o iracionální nutnost takzvaného duchovního života, která se neváže ani k univerzitě, ani ke knihovně, ani k církvi. Nemocný to nedokáže přijmout, protože se to dotýká jen jeho hlavy, ale nezasahuje to jeho srdce.

GW VIII, str. 389 a další

Současný stav bychom mohli srovnat se stavem medicíny v 16. století, kdy se začalo s poznáváním anatomie, ale o fyziologii ještě nikdo neměl ani ponětí. Tak i my známe z duchovního života duše pouhé zlomky. *GW VIII, str. 390*

† Vědomí jednotlivce je obklopeno hrozivým mořem nevědomí. Jen zdánlivě je jisté a spolehlivé, ve skutečnosti je křehké a spočívá na vratkém základu. Za určitých okolností stačí jen silné hnutí mysli, aby se citlivá rovnováha vědomí narušila. Jazyk toto reflektuje: je „bez sebe“ zlostí, „dočista se zapomněl“, nikdo ho „už nepoznával“, je „jak posedlý ďáblem“, člověk by „vyskočil z kůže“, existují věci, z kterých se „člověk zblázní“, „člověk už neví, co dělá“ atd. Všechny tyto běžné fráze ukazují, jak lehce může silné hnutí mysli otřást vědomím Já. Takové poruchy způsobené silným hnutím mysli jsou nejen

akutní, ale mohou být též chronické a vést k trvalým změnám vědomí. Následkem duševních otřesů mohou být mnohé stránky našeho bytí ponořeny opět do nevědomí a na léta či desetiletí zmizet z vědomí.

GW X, str. 161 a další

Každý se domnívá, že psychologie je to, co on zná nejlépe – psychologie je přece vždy *jeho* psychologie, a tu zná pouze on, a jeho psychologie je současně psychologií vůbec. Instinktivně se předpokládá, že vlastní duševní povaha je současně povahou obecnou a že každý je ve své podstatě jako každý jiný, respektive takový, jaký je on sám. Muž předpokládá tuto totožnost u své ženy, žena u svého muže, rodiče u svých dětí, děti u svých rodičů apod. Zdá se, jako by každý měl ke svému nitru ty nejbezprostřednější, nejintimnější a nejkompetentnější vztahy, ale současně jako by jeho duše byla duší obecnou,

která je vlastní všem, takže se vlastní fakticita klade bez problémů jako obecná. Člověk je zpravidla hluboce překvapen, zarmoucen nebo dokonce vyděšen, když je toto pravidlo najednou zjevně porušeno, to znamená, když objeví, že ten druhý je skutečně jiný. Rozdílnosti duše nejsou zpravidla pociťovány pouze jako kuriozity, nebo dokonce jako obzvláště půvabné, nýbrž jako trapné, těžce akceptovatelné, nebo dokonce nesnesitelné, nesprávné a zavrženíhodné. Zjevně odlišné bytí působí jako porucha světového řádu, jako omyl, který musí být co nejrychleji odstraněn, nebo dokonce jako pochybení, o němž se člověk domnívá, že je povinen je stíhat. *GW X, str. 157 a další*

Nevíme vůbec nic o tom, na co narážíme v tomto cizorodém rušivém faktoru, který označujeme jako *nevědomí* nebo jako *objektivní psychično*. Zdánlivě oprávněně bylo označeno jako sexuální instinkt nebo

jako pud k sebeuplatnění. Tímto označením ale neobsáhneme jeho vlastní význam. Neboť co vězí za touto hnací silou, která zcela jistě nepředstavuje konec světa, nýbrž pouze omezení rozumu? Zde se otevírá volné pole jakémukoli výkladu. Nevědomí lze také chápat jako vyjádření životního puzení vůbec a sílu vytvářející a udržující život lze klást do spojitosti s Bergsonovým pojmem „élan vital“ nebo dokonce „durée créatrice“. Jinou paralelou, která se nabízí, je Schopenhauerova „vůle“. Znam lidí, kteří pociťují cizí moc ve své vlastní duši jako něco božského, a to z toho prostého důvodu, že touto cestou dospěli k porozumění náboženskému prožitku. *GW X, str. 171*

Člověk má přece zajisté ještě duši a není jen politická ovce. *GW X, str. 587*

Když pozorujeme dějiny lidstva, vidíme jen samotný povrch událostí, a to

zkresleně v kalném zrcadle tradice. Co se ale *skutečně* stalo, to pátravému zraku historika uniká, neboť vlastní historické dění zůstává hluboko skryto – všemi prožito a nikým nepovšimnuto. Je to ten nej-*osobnější*, nej*subjektivnější* duševní život a prožitek. Války, dynastie, sociální převraty, dobývání, náboženství jsou nej-*krajnější* symptomy skrytého duševního chování jedince, které si on sám neuvědomuje, a proto není ani žádným dějepiscem zapsáno; zakladatelé náboženství jsou možná ještě těmi, u nichž se lze nejvíc poučit. Velké události světových dějin jsou v podstatě hluboce bezvýznamné. Podstatný je jen subjektivní život jedince. Ten jediný tvoří dějiny, jenom v něm se zprvu odehrávají všechny velké proměny a budoucnost i veškeré světové události pocházejí ve svém nesmírném souhrnu vposledku z těchto skrytých zdrojů jedince. Ve svém nejsoukromějším a nej*subjek-*

tivnějším životě dobu nejen trpně snášíme, ale jsme i jejími tvůrci. Naše doba – to jsme my!

GW VIII, str. 172 a další

Přinejmenším polovina našeho duševního života se odehrává na oné noční straně a tak jako vědomí zasahuje do noci, tak i nevědomí proniká do našeho denního života. Nikdo nepochybuje o důležitosti vědomého prožitku, proč by pak měl pochybovat o významu nevědomého dění?

GW XVI, str. 161

Jako by všechno dobré, rozumné, veškeré životní hodnoty a všechno krásné sídlilo ve vědomí! Copak nám válka se všemi svými krutostmi dosud neotevřela oči, copak si nedokážeme uvědomit, že naše vědomí je ještě ďábelštější a zvrácenější než přirozená povaha nevědomí?

GW str. 162

Psyché svou podstatou sahá hluboko do temnot daleko mimo dosah našich rozumových kategorií. Duše obsahuje tolik záhad jako svět s jeho galaktickými systémy, pouze duch bez fantazie může při této vznešené podívané mluvit o jejich nedostatečnosti.

GW VIII, str. 454

Nevědomí není žádná démonická obluda, nýbrž morálně, esteticky a intelektuálně indiferentní přírodní existence, která je pouze tehdy skutečně nebezpečná, když náš vědomý postoj k němu je beznadějně nesprávný. Nebezpečnost nevědomí stoupá s mírou vytěsnění. V okamžiku, když pacient začíná nevědomě existující obsahy asimilovat, zmenšuje se nebezpečnost nevědomí. Disociace osobnosti, úzkostlivé oddělování vědomé a nevědomé stránky osobnosti přestává s postupující asimilací. To, čeho se můj kritik

obává, totiž že vědomí bude přemoženo nevědomím, nastupuje nejspíše právě tehdy, když je nevědomí vytěsňováním, když je mu desinterpretací a devalvací zabraňováno, aby se podílelo na životě.

GW XVI, str. 162

V dnešní době, je důležité, aby člověk nepřehlížel nebezpečí zla, které v něm číhá. Zlo je bohužel příliš skutečné, proto psychologie trvá na realitě zla a musí odmítnout jakoukoliv definici, která zlo pojímá jako bezvýznamné nebo neexistující. Psychologie je věda založená na zkušenosti, zabývá se tedy pouze skutečnými jevy.

GW IX, str. 63

Jestliže se nevědomé obsahy nahromadí následkem toho, že jim byla trvale odpírána pozornost, vynutí si nakonec svůj vliv na vědomí, a sice *chorobný*.

GW X, str. 32

Potkám-li však inteligentního člověka ve zcela převrácené situaci, pak budu mít za to, že to má nějaký smysl. Možná, že na něj čeká nějaká práce. *Briefe II, str. 393*

Světové dějiny se tvoří z větší části na základě názorů, jejichž motivy jsou po věcné stránce často pochybné; jinými slovy: v dějinách hraje psyché právě tak obrovskou jako nepoznanou roli.

Briefe II, str. 311

Nesmíte zapomínat, že Stín představuje to, co nejméně znáte. A když si člověk začíná svůj Stín uvědomovat, reaguje vždy odmítavě. To je kýžená potrava pro Anima.

Vše, co se v analýze dozvíte, jste vy sama. *Briefe II, str. 111*

✧ II ✧

Sny

Poselství Božského

Sen je přírodní událost. *GW XI, str. 27*

Sen se zabývá ve skutečnosti také zdravím a nemocí, a protože díky svému nevědomému původu čerpá z pokladnice podvědomého vnímání, může příležitostně produkovat věci, které stojí nanejvýš za poznání. *GW VIII, str. 311*

A kam musíme zavést našeho pacienta, aby začal mít alespoň tušení o něčem jiném, co by mohlo vyvážit jemu tak známou skutečnost všedního dne? Musíme ho dalekými oklikami přivést na temné, směšně bezvýznamné a nicotné místo jeho duše, po jedné dávno opuštěné cestě k dávno poznané iluzi, o které celý svět ví, že to „není nic než...“ To místo se nazývá *sen*, tento prchavý groteskní útvar noci, a ta cesta se jmenuje: *porozumění snům*.

GW X, str. 167 a další

Sen jsou malá, skrytá dvířka v tom nejvnitřnějším a nejintimnějším prostoru naší duše, která se otvírají do oné kosmické pranoci, jež byla duší dávno před tím, než existovalo vědomí Já, a bude duší, jež bude sahat mnohem dál, než kam vědomí Já bude kdy s to dosáhnout. Neboť veškeré vědomí Já je osamocené, rozpoznává jednotlivosti tím, že je odděluje a odlišuje, a vidí jen to, co se k tomuto Já může vztahovat. Vědomí Já sestává ze samých omezení, i když dosahuje k těm nejvzdálenějším mlhovinám. Veškeré vědomí rozděluje; ve snu ale vstupujeme do hlubšího, obecnějšího, opravdovějšího, věčnějšího člověka, který dosud stojí v šeru počáteční noci, kde byl ještě celostí, a celost byla v něm; v přírodě, prosté rozlišování a veškerého Já.

Z této všespojující hloubky pochází sen, ať je jakkoliv dětinský, groteskní a nemorální. Jeho květnatost a nezauja-

tost a pravdivost přivádí do rozpaků naše autobiografické předstírání. Žádný div, že ve všech starších kulturách platil působivý sen za poselství bohů! Náš racionalismus si vyhrazuje právo vysvětlovat sen „ze zbytků dne“, to znamená z drobtů, které spadly z bohatě prostřené tabule našeho vědomí do podsvětí. Jako by tato tmavá hlubina nebyla než prázdným pytlem, ve kterém není nic než to, co sem spadlo seshora. Proč se stále zapomíná na to, že v rozsáhlé sféře kultury neexistuje nic velkolepého a krásného, co by původně nevzniklo ze šťastného nápadu? Co by se stalo s lidstvem, kdyby už nikdo neměl žádné nápady? Podobá se spíše pravdě, že vědomí je oním pytlem, ve kterém není nic jiného, než to, co ho „napadlo“. Sotva kdy si uvědomíme jasněji, nakolik jsme závislí na nápadu, než když nás v určité situaci ne a ne něco napadnout. Sen není nic jiného než nápad oné temné duše,

která vše spojuje. Co by bylo proto přirozenější, když už jsme zabloudili do nekonečných jednotlivostí a detailů na povrchu tohoto světa, než zaklepat na dveře snu a dotázat se jej na ona hlediska, která by nás mohla opět přiblížit základním skutečností lidského bytí?

Zde však narážíme na ty nejzarytější předsudky: „Sny jsou jenom sny“, žádná realita, lžou, jsou to pouhá splněná přání; samé vytáčky, jen abychom nemuseli brát sen vážně, protože to by bylo nepohodlné. Duchovní povýšenost vědomí miluje právě izolování navzdory jeho nedostatečnosti, proto se vzpíráme přiznat pravdě snu její reálnost. Existují světci, kteří mají velmi prostopášné sny. Jak by to bylo s jejich svatostí, která je pozvedá tak vysoko nad lidskou spodinu, kdyby přiznali obscénnosti svých snů pravou skutečnost? Ale právě ty nejnepříjemnější sny by nás mohly nejvíce přiblížit lid-

stvu s nímž jsme pokrevně spřízněni, a nejúčinněji tlumit pýchu bezinstinktivnosti. I kdyby se celý svět rozvrátil, ona vše spojující provázanost temné duše nemůže být rozdrobena na kousky. A čím více a dále probíhá toto štěpení na povrchu, tím více roste v hloubi síla jednoho.

Nikdo, kdo to nezakusil, není ovšem přesvědčen o tom, že by mimo vědomí mohla v člověku existovat ještě nějaká samostatná duševní činnost, která působí nejen ve mně, nýbrž zároveň ve všech ostatních.

GW X, str. 168 a další

Rád přiznávám, že ve zmatku duchovní situace moderní doby beze všeho chápu zklamání svého pacienta nebo svého publika z tohoto paradoxního poukazu na sen jakožto zdroj informací. Nic není přirozenějšího, než že člověk pociťuje takový poukaz zprvu jako zcela směšný. Co tu pohledává sen, to nejsubjektivnější a nej-

nicotnější ve světě, který překypuje tolika úchvatnými skutečnostmi? Proti skutečnosti je přece nutno opět postavit zjevnou skutečnost, a ne subjektivní sny, které nic nepůsobí, leda tak špatný spánek nebo mizernou náladu. Jistě, pomocí snů se nepostaví domy, nespočítají daně, nevybojuje žádná bitva ani se jimi neodstraní světová krize.

GW X, str. 171

Existuje vůbec – takové otázky si lidé kladou – spolehlivá metoda výkladu snů? Není přece možné důvěřovat kdekteré spekulaci. Sdílím v plné míře tyto pochyby, a jsem dokonce přesvědčen, že neexistuje žádná absolutně spolehlivá metoda výkladu snů. Absolutní spolehlivost ve výkladu přírodních jevů existuje jen uvnitř nejužší hranice, totiž tam, odkud nikdy nevyjde více, než co jsme tam vložili. Náš veškerý výklad přírody je troufa-

lý čin. Metoda vznikne teprve poté, co byla vykonána průkopnická práce.

GW X, str. 174

Člověk udělá nejlépe, když se snem zachází jako se zcela neznámým předmětem: prohlédne si jej ze všech stran, vezme jej do ruky, nosí ho s sebou, spojuje s ním všelijaké fantazie a mluví o něm s jinými lidmi. Primitivové proto stále své působivé sny sdělují, pokud možno na veřejném shromáždění; tento zvyk je prokázán ještě v pozdním starověku, neboť všechny staré národy přisuzovaly snu velký význam. Když člověk takto jedná se svým snem, napadá ho pak všelicos, co ho přivede blíže k jeho smyslu. Nalezení smyslu je zcela přirozeně – lze-li tak říci – záležitostí libovůle, protože zde, při výkladu snu, se pouštíme do riskantního podniku. Podle zkušenosti, temperamentu a vkusu člověk vymezuje snu užší

nebo širší hranice. Mnozí se spokojí s málem, pro jiné mnoho ještě stále není dost. Sen, to jest výklad snu, je ve velké míře závislý rovněž na úmyslu toho, kdo sen vykládá, nebo na jeho očekávání anebo na jeho nároku na smysl snu. Objevený význam (Be-deutung) – všimněte si tohoto slova – se řídí samovolně určitými předpoklady a zaleží velmi na svědomitosti a poctivosti hledajícího, jestli svým výkladem (Deutung) snu něco získá, nebo se snad ještě hlouběji zaplete do svých omylů. Co se týče předpokladů, můžeme zřejmě s jistotou předpokládat, že sny nejsou nepotřebným vynálezem vědomí, nýbrž přirozeným, nezamýšleným jevem, i kdyby se snad mělo ukázat, že svým zvědoměním jsou sny nějakým způsobem přetvářeny. Tato přeměna se děje ve všech případech tak rychle a tak automaticky, že je stěží postižitelná. Můžeme ji proto klidně přiřadit k přirozené funkci snu. Se stejnou

jistotou můžeme předpokládat, že sny pocházejí především z našeho nevědomého bytí, a proto jsou přinejmenším jeho symptomy, které dovolují zpětně usuzovat na povahu tohoto bytí. Jestliže chceme zkoumat naše bytí, pak právě sny jsou tím vhodným prostředkem. *GW X, str. 174*

Umění vykládat sny se člověk nemůže naučit z knih. Metody a pravidla jsou dobré jen tehdy, když se obejdeme i bez nich. Skutečnou dovednost má jen ten, kdo toto dovede, a skutečné porozumění jen ten, kdo rozumí. Ten, kdo nezná sám sebe, nemůže znát ani toho druhého. A v každém z nás je ještě kdosi druhý, jejž neznáme. Mluví k nám prostřednictvím snu a sděluje nám, jak odlišně nás vidí *on*, na rozdíl od toho, jak se vidíme *my*. Když se tedy nacházíme v nějaké neřešitelné obtížné situaci, může nám tento cizí druhý případně zažehnout světlo, které je víc

než cokoli jiného schopno změnit od základu náš postoj, a to právě ten postoj, který nás zavedl do této tíživé situace.

Čím hlouběji jsem se v průběhu let nořil do těchto problémů, tím více se ve mně posiloval dojem, jak nezdravě jednostranná je naše moderní výchova. Je určitě správné, pomáháme-li mladým lidem otevřít oči a uši nekonečným prostorám světa. Klamnou představou ale je, když si myslíme, že mladí lidé jsou takto skutečně vychováni pro život. Tato výchova sahá tak daleko, aby umožnila mladému člověku vnějškově se přizpůsobit světské skutečnosti; ale na přizpůsobení se svému bytostnému Já, mocnostem duše, které přece mnohonásobně přesahují všechny mocnosti světa, na to nemyslí nikdo.

GW X, str. 174 a další

Jistý muž, který zaujímal vedoucí postavení, se na mne obrátil s dotazem. Trpí

úzkostmi, nejistotou, závratěmi, pocity mdloby, které občas vedou až ke zvracení, otupělosti, obtížemi při dýchání; stav, který se k nepoznání podobá horské nemoci. Pacient má za sebou výjimečně úspěšnou kariéru. Svůj život začal jako snaživý syn chudého rolníka a svou velkou pílí a dobrým nadáním stoupal stupínek po stupínku až k vedoucímu postavení, které bylo neobyčejně slibné co se týče dalšího sociálního vzestupu. Ve skutečnosti dosáhl nyní vlastního odrazového můstku, z něhož by mohl vzlétnout do dálky, kdyby do toho náhle nevstoupila jeho neuróza. Pacient nemohl jinak než na tomto místě vyslovit onu tak známou frázi, která začíná stereotypními slovy: „A právě teď, když...“ atd. Příznaky horské nemoci se zdají obzvláště vhodné k drastickému znázornění pacientovy situace. Pacient s sebou přinesl na konzultaci hned dva sny z poslední noci. První sen:

„Jsem zase v malé vesnici, ve které jsem se narodil. Na ulici stojí několik venkovských hochů, kteří se mnou chodili do školy. Jdu kolem nich a dělám, že je neznám. Tu slyším, jak jeden z nich říká, ukazuje na mě: „Ten se sem taky moc často nevrací.““

Není třeba žádné interpretační akrobacie, aby člověk poznal a pochopil v tomto snu odkaz na skromný výchozí bod pacientovy kariéry. Zcela zjevně chce říct: „Zapomínáš, jak hluboko dole jsi začal.“

Druhý sen: *„Hrozně spěchám, chci odcestovat. Dávám dohromady své věci, ale nemohu nic najít. Čas mě tlačí, vlak brzy odjede. Konečně se mi podaří dát věci dohromady, pospíchám na ulici, a tu zjistím, že jsem zapomněl aktovku s důležitými písemnostmi, bez dechu pospíchám zpět, konečně ji najdu, pádím na nádraží, prodírám se však těžko dopředu. Konečně, s vypětím posledních sil, se vrhám na nádraží, a vidím, že vlak právě vyjíždí z haly. Jede*

podivným obloukem do písmene S, je velmi pomalý; Pomyslím si: jestli si teď strojvůdce nedá pozor a vyrazí plnou parou vpřed, jakmile dojede k rovnému úseku, budou poslední vagóny vlaku ještě v zatáčce a při tom zrychlení vykolejí. Strojvůdce skutečně zrychlil, pokusím se vykřiknout, zadní vagóny se strašlivě kymácejí a skutečně vykolejí. Je to hrozná katastrofa. Probudím se strachem.“

Ani tady není nijak obtížné porozumět tomu, co sen znázorňuje. Sen líčí především marný nervózní úprk stále vpřed a pořád dál. Když ale strojvůdce vepředu bezohledně vyrazí, vzniká vzadu neuróza: kymácení se a vykolejení.

Pacient dosáhl v současné etapě svého života zjevně vrcholu; nižší původ a námaha dlouhého vzestupu vyčerpaly jeho síly. Měl by se spokojit s dosaženým, místo toho jej jeho ctižádostivost žene dál a výš, tam, kde je pro něho už příliš řídký

vzduch, kterému není uvyklý. Proto ho zasáhla varovná neuróza.

Vnější okolnosti způsobily, že jsem nemohl pacienta nadále ošetřovat, a můj názor se mu také příliš nezamlouval. Proto se osud znázorněný ve snu vyvíjel svým směrem. Pacient se pokusil ctižádostivě využít svých šancí a vykolejil při této příležitosti pracovní natolik, že se ona katastrofa stala skutečností. *GW XVI, str. 150 a další*

Každý výklad je hypotéza, pouhý pokus o čtení neznámého textu. Jen zřídka se dá izolovaný neprůhledný sen vyložit alespoň s přibližnou jistotou. Proto přikládám výkladu jednotlivého snu malou váhu. Relativní jistotu dosahuje výklad teprve v případě *série snů*, přičemž následující sny opravují omyly ve výkladu snů předcházejících. V sérii snů lze též mnohem lépe rozpoznat základní významy a motivy. Nabádám tedy své pacienty

k tomu, aby si o svých snech a jejich výkladu vedli pečlivé záznamy. A vedu je též k tomu, aby své sny připravili naznačeným způsobem tak, že si sny spolu s materiálem, který s nimi souvisí, přinesou na konzultaci už zapsané. V pozdějších stadiích je nechám vypracovat jejich významy. Tímto způsobem se pacient učí zacházet ze svým nevědomím i bez lékaře.

GW XVI, str. 159 a další

Proto je každý sen informačním a kontrolním orgánem, tudíž nejúčinnějším prostředkem při vytváření osobnosti.

GW XVI, str. 163

Názor, že sny jsou pouze vytěsněná splněná přání, je dávno překonán. Jistěže existují také sny, které představují splněná přání nebo obavy. Ale čím vším jsou kromě toho! Sny mohou být neúprosné pravdy, filozofické sentence, iluze, divo-

ké fantazie, vzpomínky, plány, anticipace, ba dokonce telepatické vize, iracionální zážitky a bůhvíco ještě. Nesmíme tedy zapomínat: téměř polovina našeho života se odehrává ve více či méně nevědomém stavu. Specifickým vědomým vyjádřením našeho nevědomí je snění. Jako má duše svou denní stranu, vědomí, tak má také stranu noční, nevědomé psychické fungování, které bychom mohli pojímat jako snovou fantazijní činnost. Tak jako ve vědomí existují nejen přání a obavy, nýbrž také nekonečně mnoho dalšího, je také nanejvýš pravděpodobné, že snící duše má k dispozici podobné, dokonce mnohem větší bohatství obsahových a životních možností než vědomí, jehož základní přirozeností je koncentrace, omezování a výlučnost. GW XVI, str. 157

Který vědomý postoj je kompenzován snem? Tímto kladu, jak je zřejmé, sen do

nejužší spojitosti se stavem vědomí; ba dokonce jsem nucen tvrdit, že sen nemůže být nikdy vyložen bez znalosti situace vědomí, ani s přibližnou jistotou. Jen ze znalosti stavu vědomí je možné zjistit, jaký význam je třeba připsat nevědomým obsahům. Sen není totiž izolovaná událost, odříznutá zcela od denního života a jeho charakteru. Jestliže se nám tak jeví, vyplývá to z našeho neporozumění, ze subjektivní iluze. Ve skutečnosti existuje mezi stavem vědomí a snem nejpřísnější kauzalita a nejjemněji vyvážený vztah. *GW XVI, str. 164*

Jelikož sen je neobyčejně častým a normálním projevem nevědomé psyché, poskytuje nejvíce empirického materiálu ke zkoumání nevědomí.

Protože se smysl většiny snů nekryje s tendencemi vědomí, nýbrž vykazuje osobité odchylky, jsme nuceni předpokládat,

že nevědomí, tato matrice snů, má samostatnou funkci. Označuji to jako *autonomii nevědomí*. Sen nejen že neposlouchá naši vůli, nýbrž staví se často do nápadného protikladu k vědomým úmyslům.

GW VII, str. 317

Čím nezaujatěji člověk přistupuje ke snu a ke všemu, co snící o svém snu dokáže říct, tím spíše objeví smysl snu.

GW XVII, str. 121

Ne všechny sny jsou stejně důležité. Již primitivní národy rozlišují „malé“ a „velké“ sny. Řekli bychom snad cosi jako „bezvýznamné“ a „významné“ sny. Přesněji řečeno jsou „malé“ sny veškeré noční fantazijní fragmenty, které pocházejí ze subjektivní a osobní sféry a svůj význam vyčerpávají v každodennosti. Takové sny se proto lehce zapomínají, právě protože jejich platnost nepřesahuje ono každo-

denní kolísání duševní rovnováhy. Významné sny jsou naproti tomu uchovány v paměti po celý život, a nezřídka tvoří jádro pokladnice duševních prožitků.

GW XVII, str. 121

Mluvíme proto na jedné straně o *osobním*, na druhé straně o *kolektivním* nevědomí. Kolektivní nevědomí představuje hlubší vrstvu než nevědomí osobní, které je bližší vědomí. „Velké“, případně smysluplné sny pocházejí z této hlubší vrstvy. Jejich význam prozrazuje, nehledě k subjektivnímu dojmu, už jejich plastické ztvárnění, které nezřídka vykazuje básnickou sílu a krásu. Takové sny přicházejí většinou v osudově rozhodujících životních obdobích, v raném mládí, v době puberty, ve středním období života (ve věku šestatřiceti až čtyřiceti let) a in conspectu mortis (na prahu smrti).

GW VIII, str. 321

Sny nejsou úmyslné a libovolné jevy, nýbrž přirozené fenomény, které nejsou ničím jiným než právě tím, co představují. Neklamou, nelžou, nic nepřekrucují a nezatajují, nýbrž naivně zvěstují to, čím jsou a co míní. Jsou jen proto nemilé nebo matoucí, že jim nerozumíme. Nepoužívají žádná kouzla, aby něco zakryly, nýbrž sdělují to, co tvoří jejich obsah, svým způsobem co nejzřetelněji. Jsme také schopni poznat, proč jsou tak zvláštní a těžké: zkušenost totiž ukazuje, že se stále snaží vyjádřit něco, co Já neví a čemu nerozumí. Jejich nemožnost být jasnější odpovídá neschopnosti nebo neochotě vědomí porozumět sporným otázkám.

GW XVII, str. 121

Sny nejsou ani pouhé reprodukce událostí, ani abstrakce zážitků. Jsou nefalšovanými manifestacemi nevědomé tvůrčí činnosti.

GW XVII, str. 118

Význam a obsah snů je, jak ukazuje zkušenost, v blízkém vztahu k právě existujícímu stavu vědomí. Sny, které se opakují, odpovídají právě tak se opakujícímu stavu vědomí. *GW XVII, str. 119*

Výkládat sny bez znalosti snícího osobně je téměř nemožné, anebo to alespoň nelze doporučit. *GW XVII, str. 119*

V němčině, jakož i v angličtině a francouzštině se říká „napadla mě dobrá myšlenka“, a to je také správné; nebyl zde aktivní subjekt, nýbrž nápad: on doslova napadl subjekt. *GW XVII, str. 107*

✧ III ✧

Svědomy

*Hlas svědomí
je hlasem Božím*

Hluboko pod povrchem průměrného svědomí nám však tichý hlas říká: „Tady něco nehraje.“ *GW XVII, str. 51*

Svědomí – lhostejno, jakým způsobem je zdůvodněno – staví před jednotlivce výzvu být poslušen svého vnitřního hlasu, i přes nebezpečí, že by se zmýlil.

GW X, str. 484

Ať člověk přemýšlí o étosu, jak chce, étos je a zůstává vnitřní hodnotou, jejíž porušení není ničím lhostejným, a za určitých okolností má povážlivé psychické následky. Tyto následky ovšem zná relativně málo lidí, neboť jen málo lidí vydává objektivně počet ze svých duševních vztahů.

GW X, str. 484

Duše ale patří k oněm věcem, o kterých člověk ví nejméně, protože nikdo se rád nedovídá něco o svém vlastním Stínu.

Ano, dokonce samotná psychologie musí snášet utajování pravdivých příčinných spojitostí. Čím „vědečtěji“ se chová, tím vítanější je totiž její takzvaná objektivita, protože ta představuje vhodný prostředek, jak se zbavit obtížných citových složek svědomí, i když právě ty představují vlastní dynamiku mravní reakce. Bez emocionální dynamiky ztrácí fenomén svědomí veškerý smysl, což je ale právě nevědomý účel takzvaného „vědeckého“ pozorování.

Svědomí je samo o sobě autonomní psychický faktor. *GW X, str. 484*

Svědomí znamená výzvu, která se buď prosazuje proti subjektu vůbec, nebo mu alespoň připravuje závažné potíže. Tím se samozřejmě nepopírá, že existují případy, kdy svědomí není přítomno. Že svědomí samo o sobě je jen něčím získaným, může tvrdit pouze člověk, který si představuje,

že tu byl již v prehistorii, když vznikaly první mravní reakce. Svědomí není zdaleka ojedinělým případem, kdy se vnitřní faktor autonomně staví proti vůli subjektu. Činí tak každý komplex, o kterém nikdo při zdravém rozumu nemůže tvrdit, že je získaný a že by nikdo neměl „komplex“, kdyby mu nebyl naléván do hlavy. I domácí zvířata, kterým není svědomí mylně přičítáno, mají komplexy a mravní reakce.

GW X, str. 485

Jen nevědomí a nekritičtí lidé si mohou namlouvat, že spočívají v trvalém stavu mravního dobra. Protože většině chybí sebekritika, je pravidlem trvalý sebeklam. Rozvinutější vědomí odhaluje latentní mravní konflikt nebo zostřuje již vědomé protiklady. Dostatečný důvod k tomu, abychom se sebepoznání a psychologie vůbec báli a duši podceňovali!

Sotva existuje jiný psychický fenomén,

který by více odhalil polaritu duše, nežli svědomí. Jeho nezpochybnitelnou dynamiku nemůže člověk, jestliže chce něčemu z toho rozumět, pojímat jinak než energeticky, to znamená jako potenciál spočívající na protikladech. Svědomí přivádí k vědomému vnímání stále a nutně existující protiklady. Bylo by značně mylné se domnívat, že je možné se této protikladnosti zbavit, neboť ona je strukturálním elementem psýché. *GW X, str. 486*

Má hlavní zásada zní: následuj vůli a cestu, která se zkušeností ukázala jako tvá vlastní, tzn. pravý výraz tvé individuality. *Briefe III, str. 340*

I při našich zdánlivě nejlepších skutcích stojí za námi ďábel, který nám otcovsky klepe na rameno a šeptá: „To jsi provedl znamenitě!“ *GW X, str. 483*

Dobré není bohužel věčně dobré, protože pak by neexistovalo nic lepšího. Má-li přijít to lepší, pak musí to dobré ustoupit. Proto říká Mistr Eckhart: „Bůh není dobrý, protože pak by mohl být lepší.“

GW XVII, str. 210

Problematika vnitřního hlasu je plná skrytých propastí a nástrah. Nejnebezpečnější, nejkluzčí oblast, nebezpečná a zavádějící jako sám život, pokud nemáme nějaké zábradlí. Kdo ale není ochoten svůj život ztratit, ten ho ani nezíská.

GW XVII, str. 210

Jednou z největších překážek našeho duševního vývoje je podle mého názoru nenaslouchání vnitřnímu hlasu ve prospěch kolektivního, konvenčního ideálu, který nás činí necitlivými vůči škodám na vlastním domě a propůjčuje nám právo udělovat dobré rady sousedovi. Když se

člověk účastní nějaké velké věci, může si snadno odustit vylepšovat něco na své, ach, tak malé a bezvýznamné duši.

Briefe II, str. 301

Názor, že hlas svědomí je hlasem Božím, je psychologicky pravdivý.

GW X, str. 483

Pojem a projev svědomí obsahují tedy z psychologického hlediska dvojí různou skutečnost: jednak připomínku a upomínku toho, co je mravné, a jednak střet povinností, jehož řešení vytváří třetí stanovisko. To první je mravní, to druhé etický aspekt aktu svědomí.

GW X, str. 495

Rozhodující faktor svědomí je zde, jak se zdá, jiný: nevychází z tradičního mravního kodexu, ale z nevědomého základu osobnosti či individuality. Rozhodnutí je čerpáno z temných vod hlubin. Takové

kolize povinností se jistě často a pohodlně řeší mravním rozhodnutím, to znamená potlačením protikladů, ne však vždy. Jestliže je člověk dostatečně svědomitý, pak dochází ke konfliktu a vzniká tvůrčí řešení, které přichází skrze konstelovaný archetyp a má onu donucující autoritu, kterou právem charakterizujeme jako „vox Dei“ (hlas Boží). Způsob řešení odpovídá nejhlubším základům osobnosti i její celosti, která obsahuje vědomí i nevědomí, a proto se vůči Já projevuje jako nadřazená. *GW X, str. 494*

* IV *

Náboženství

*Bůh je obecná
zkušenost*

Bůh je bezprostřední a velmi původní zkušenost, cosi, co povstává z našeho duševního života tím nejpřirozenějším způsobem, jako když ptáci zpívají, vítr vane a příboj naráží na břeh. Když v sobě nalézáte svou víru, tu se právě chováte přirozeně, a my víme, že váš rozum funguje dobře.

Briefe II, str. 508

Bůh není žádná *statistická* pravda, proto je také hloupost chtít Boha dokazovat nebo popírat. Když se někdo cítí šťastný, tak nepotřebuje důkazy pro ani proti.

Briefe II, str. 208

S tím, co lidstvo nazývá od pradávna „Bohem“, se setkáváte každý den. Dáváte mu jen jiné, takzvaně „rozumné“ jméno, nazýváte ho např. „afektem“. Je odedávna tím psychicky silnějším, jež je schopno zcela vykolejit váš vědomý úmysl, fatálně

jej zkřížit a případně rozmetat na kousky. Jen málokdo nemá strach „sám před sebou“. Bůh se v tom případě jmenuje „Já sám“ atd. *Okolní svět a Bůh jsou dvě primitivní zkušenosti*, obě jsou stejně velké a obě mají tisíce jmen, která na skutečnosti nic nemění. Kořeny těchto zkušeností jsou neznámé. Duše odráží obě. Ona je pravděpodobně bodem, ve které se jedna druhé dotýká. Proč se vlastně ptáte na Boha? Bůh ve vás všechno převrací a podněcuje vás k těm nejzvláštnějším spekulacím.

Briefe II, str. 208

Mezi všemi mými pacienty ve středním věku, to znamená kolem 35 let, není jediný, jehož konečným problémem by nebyl jeho postoj k náboženství. Ano, každý onemocněl v posledku ze ztráty toho, co živé náboženství ve všech dobách věřícímu dávalo, a žádný se skutečně neuzdra-

vil, dokud nezískal zpět své náboženské přesvědčení, což přirozeně nemá nic společného s konfesí nebo příslušností k církvi. *GW XV, str. 362*

Bůh je všeobecná zkušenost, která může být zatemněna pouze hloupým racionalismem a jemu odpovídající teologií. *Briefe II, str. 208*

Problém uzdravení je náboženský problém. Na rovině sociální nebo na rovině vztahů mezi národy je považována za chorobný stav např. občanská válka. Křesťanskou ctností, láskou k nepříteli a odpuštěním se uzdravujeme z tohoto chorobného stavu. To, co doporučujeme z křesťanského přesvědčení zevně, musíme v terapii neuróz používat také vnitřně. Proto moderní lidé nechtějí již slyšet o vině a hříchu. Mají dost svého vlastní-

ho špatného svědomí a chtějí spíše vědět, jak se se svou vlastní skutečností smířit, jak milovat nepřítel ve svém srdci a vlka zvat svým bratrem. *GW XI, str. 369*

Pramálo mě zajímá, zda je energie Bohem nebo Bůh energií, beztak to nemohu vědět. *GW VIII, str. 385*

Naše společnost ve skutečnosti ještě ani nepohlédla do tváře Stínu a nezačala s pěstováním oněch křesťanských ctností, kterých je při střetnutí se silami temnoty tak zoufale zapotřebí. Naše společnost si nemůže dovolit přestat s *imitatio Christi* (následováním Krista), i kdyby věděla, že *konflikt se Stínem, to jest Kristus versus Satan, je jen prvním krokem ke vzdálenému cíli jednoty bytostného Já v Bohu.*

Briefe II, str. 354

Já vím, že kázání je pro faráře naléhavou záležitostí, se kterou se musí nějak vyrovnat. Ale jeho duše je možná úkolem ještě naléhavějším. *Briefe II, str. 354*

Bytostné Já je a vždy bylo živoucí osobou. Na tomto poznání se shodují hinduistická filozofie (která odpovídá západní teologii), buddhismus, taoismus, jistý mystický směr islámu i křesťanství.

Briefe II, str. 300

Církev kázala mladému člověku slepou víru, univerzita však racionální intelektualismus. Výsledek je pak takový, že v dnešní době ztratil argument víry i rozumu svou přesvědčivost. Unaven modernou a rozpornými názory chce se mladý člověk dopátrat, co je na věcech tím vlastním. A tato tendence, která sice otevírá vrátka nejnebezpečnějším možností, je odvážným činem, kterému nelze zcela upřít sym-

patie. Tento odvážný čin není žádné svévolné dobrodružství, nýbrž z nejhlubší duševní nouze vyvěrající snaha nalézt na základě bezprostřední prapůvodní zkušenosti opět jednotu života a smyslu. *GW XI, str. 371*

Z psychologického hlediska je náboženství psychický fenomén, který je iracionální, tak jako faktum naší fyziologie nebo anatomie. Jestliže tato funkce chybí, pak je člověk jako jednotlivec zbaven rovnováhy, protože náboženská zkušenost je výrazem pro existenci a funkci nevědomí. Není pravda, že si vystačíme pouze s rozumem a vůlí. Jsme naopak stále pod vlivem rušivých sil, které rozumu a vůli kříží cestu, tzn. jsou silnější než ony. Proto se stává, že velmi rozumní lidé, a právě oni, trpí poruchami, které nemohou zvládnout ani vůlí ani rozumem. Člověk odjakživa označuje za božské, popř. démonické to, co pociťuje či zakouší jako

silnější než on. Bůh v něm je silnější než on. Tato psychologická definice Boha nemá ovšem nic společného s křesťansko-dogmatickou definicí, ale popisuje zkušenost jednoho často velmi nezvyklého protikladu, který se nápadně shoduje s historickými „zkušenostmi Boha“.

Briefe II, str. 512

Cituji jednoho protestantského duchovního, který řekl: „V dnešní době chodí lidé k lékaři duše místo ke knězi.“

GW XI, str. 361

Šavel nevděčí za své obrácení ani opravdové lásce ani pravé víře ani nějaké jiné pravdě, pouze jeho „nenávisť vůči Kristu“ ho přivedla na cestu do Damašku, a tím k zážitku, který se měl stát pro jeho život rozhodujícím. Svůj nejhorší omyl žil s přesvědčením, a to ho přivedlo k onomu zážitku.

Otevírá se zde jistá životní problematika, jejíž význam lze sotva kdy docenit, a lékař duše je tak postaven před problémem, který ho přivádí do nejtěsnějšího sepětí s knězem.

Problém duševně chorého je vlastně v mnohem větší míře problémem kněze než lékaře. Nemocný však vyhledává ve většině případů zprvu lékaře, protože se domnívá, že nemocné je jeho tělo, a protože určité neurotické symptomy lze alespoň zmírnit léky. Na druhé straně chybí knězi zpravidla znalosti, které by mu umožňovaly nahlédnout do duševního pozadí nemoci; a rovněž mu chybí autorita, aby nemocného přesvědčil, že jeho choroba je duševního rázu.

GW XV, str. 360

Skutečnost, že mnoho teologů hledá psychologickou oporu nebo praktickou pomoc ve Freudově sexuální teorii nebo

v Adlerově teorii moci, působí zvláště, protože obě teorie jsou v podstatě nepřátelské duchu, jsou to psychologie bez duše. *GW XV, str. 361*

Pokud má každý jedinec svůj vrozený životní zákon, má každý teoretickou možnost tento zákon následovat a stát se osobností, to jest dosáhnout jednoty.

GW XVII, str. 203

Jeden z nejskvělejších příkladů života a smyslu osobnosti, které nám dějiny zanechaly, je život Kristův.

GW XVII, str. 204

Příběh o pokušení nám jasně ukazuje, na jakou psychickou moc Ježíš narazil: byl to mocný ďábel dobové psychologie, který ho v poušti vystavil těžkému pokušení. Tento ďábel bylo objektivní psychično, které ve svém zajetí drželo všechny náro-

dy římského impéria; proto tento ďábel slíbil Ježíšovi veškeré pozemské bohatství, jen když jej učiní císařem. Následuje svého vnitřního hlasu, určení a povolání, vystavil se Ježíš dobrovolně útoku imperialistického poblouznění, které zachvátilo všechny – vítěze i poražené. Tím poznal Ježíš podstatu objektivního psychiána, které uvrhlo celý svět do neblahého stavu probudilo onu touhu po spáse, která našla své vyjádření i u pohanských básníků. Ježíš na sebe nechal vědomě tento duševní útok působit, nepotlačoval ho a nedal se jím utlačit, nýbrž asimiloval jej. A tak se ze světa vládnoucího římského císaře stalo duchovní království a z římského impéria univerzální, nesvětské království Boží. Jestliže celý židovský národ očekával od svého Mesiáše imperialistického a politicky aktivního hrdinu, splnil Ježíš své poslání Mesiáše spíše v očích římského světa než svého národa

a předešel lidstvu starou pravdu, že tam, kde panuje moc, není lásky, a kde panuje láska, tam nesahá moc. Náboženství lásky byl přesný psychologický tah proti římskému ďábelství moci.

GW XVII, str. 204

Jako lékař jsem přesvědčen, že je takzvaně hygieničtější spatřovat ve smrti cíl, o který by měl člověk usilovat. Vzpírání se smrti je něco nezdravého a abnormálního, protože zbavuje druhou polovinu lidského života jejího cíle. Považuji proto všechna náboženství s nadsvětským cílem z hlediska duševní hygieny za navýsost rozumná.

GW VIII, str. 441

Ve Starém zákoně připomínal Bůh zuřivého nosorožce, v Novém zákoně se však proměnil v Boha lásky, přemožen láskou čisté panny, v jejímž klíně konečně našel klid. To je dokonce hluboká odpověď,

protože ukazuje význam člověka v božském dramatu Vtělení. *Briefe II, str. 474*

Všiml jsem si, že cílevědomý život je ve svém celku lepší, bohatší a zdravější než bezcílný a že je lepší jít s dobou dopředu než proti době nazpátek.

GW VIII, str. 441

Jako by třeba i celá armáda psychologů zmohla něco proti Bohu! Pravá tvořivost je zdroj, který nemůže být nikdy zahrazen. Existuje na světě nějaká lest, s jejíž pomocí by bylo možno zabránit velkým mistrům Mozartovi a Beethovenovi v jejich tvorbě? Tvůrčí síla je silnější než člověk. *GW XVII, str. 133*

Člověk si musí být stále vědom faktu, že Bůh je tajemstvím a že všechno, co o něm vypovídáme, je vysloveno a věřeno člověkem. Vytváříme si své vlastní obrazy

a názory, a když mluvím o Bohu, tak tím vždy myslím obraz, který si o něm udělali lidé. Jaký je však On, to neví nikdo, leda by byl sám Bohem. Že se určitým způsobem podílíme také na božství, na to nás upozorňuje sám Kristus, když říká: „Vy jste bohové.“

Briefe III, str. 198

Ďábla lze nejlépe porazit trpělivostí, protože tu on nemá.

Briefe III, str. 25

Proto chtějí všichni, abych se přiznal ke své víře v určitá metafyzická tvrzení, a trpce si stěžují, když jejich přání nevyšším. Politováníhodné na tom je, že nechtějí přemýšlet o svém vlastním obsahu víry, zatímco já trvám jako někteří církevní Otcové na tom, že musíme o otázkách náboženství přemýšlet a že cesta k poznání Boha začíná poznáním sebe sama.

Briefe III, str. 631

To, co se kdysi nazývalo „Duchem svatým“, je hnací síla, která vede k prohloubení vědomí a větší odpovědnosti, a tím k bohatšímu poznání. Pravé dějiny světa se zjevují jako pokračující vtělení božství. *Briefe III, str. 178*

Děkuji denně Bohu, že smím v sobě zakoušet skutečnost Božího obrazu. Kdyby tomu tak nebylo, stal bych se zavilým nepřítelem křesťanství a zejména církve. Díky tomuto aktu milosti má můj život smysl a mé vnitřní oko se otevřelo kráse a velikosti dogmatu. *Briefe II, str. 108*

Zlo dobra a dobro zla jsou bohužel – bohužel! – nesmazatelnou skutečností. Psychologie je tím vinna asi tak jako zoologie existencí vší. Pouze o tom ví, a kdo chce zůstat nevědomý (a tím sloužit ďáblu), ten nenávidí a podezírá psycho-

logii. Vládce tohoto světa nenávidí světlo poznání jako mor. Kdyby dobro v sobě nemělo své zlo a naopak, pak by myšlenka, že Bůh může člověka jako své ubohé stvořeníčko vůbec uvést v pokušení, byla absurdním rouháním. Neboť pak by bylo až příliš snadné rozhodnout se vždy pro dobro.

Briefe II, str. 109

Církev by měla brát vážně teorii snu, protože péče o duši patří k jejím povinnostem.

Briefe III, str. 381

Všechno, co si člověk představuje jako Boha, je psychický obraz; a není to nic jiného než obraz, i kdyby tisíckrát ujišťoval o tom, že žádným obrazem není. Kdyby to nebyl obraz, pak by si člověk nemohl představovat vůbec nic. Proto říká Mistr Eckhart zcela správně, že „Bůh je čiré nic“.

Briefe II, str. 189

Prostá pravda, že modlitba má nejen výsostný význam, ale i hluboký účinek na lidskou psychiku, je vám jistě známa. Chápeme-li pojem modlitby v jeho nejširším smyslu a připojíme-li k tomu buddhisticou a hinduistickou meditaci (která jí odpovídá), pak můžeme říci, že to je nej-univerzálnější forma náboženské nebo filozofické koncentrace ducha a představuje tak jednu z nejpůvodnějších a nejčastějších metod, jak změnit duševní stav. Kdyby se tato metoda ukázala jako neúčinná, pak by již dávno zanikla, ale nikdo, kdo má jen špetku lidské zkušenosti, nemůže popřít její účinnost. *Briefe II, str. 191*

Místo abychom nesli sami sebe, to jest svůj kříž, obtěžkáváme svými neřešenými konflikty Krista. „Stavíme se pod jeho kříž“, ale ne pod ten náš. A kdo tak přece učiní, ten je kacír, samospasitel, „psychoanalytik“ a bůhví co ještě. Kristův kříž

nesl on sám a byl to jeho vlastní kříž. Postavit se pod cizí a již nesený kříž je jistě jednodušší než nést svůj vlastní kříž za posměchu a opovržení svého okolí. Vždyť člověk tak pěkně zachovává tradici a je chválen pro svou zbožnost. Je to dobře organizované farizejství, jež je veskrze nekřesťanské. Jen ten, kdo žije ve smyslu a duchu Krista, je křesťan. Kdo Krista napodobuje a je natolik nestydatý, že chce přijmout Kristův kříž, když nedokáže nést ani svůj vlastní, neporozuměl podle mého názoru v základě křesťanské zvěsti.

Briefe II, str. 290

V rozum musíme jistě věřit. Ale neměl by nám bránit uznat i mystérium, jestliže se s ním setkáme.

Briefe II, str. 306

Naivní primitiv nevěří, on ví, neboť vnitřní zkušenost má pro něj právem stejnou platnost jako vnější. Nemá ještě

žádnou teologii a nenechal si dosud zastřít zrak hlupáckými a mazanými pojmy. Řídí svůj život – donucen okolnostmi – podle vnějších i vnitřních skutečností, které necítí tak odděleně jako my. Žije v jednom světě, zatímco my jen v jedné jeho polovině a v tu druhou jen věříme, nebo ani to. Zakryli jsme ji takzvaným „duchovním vývojem“, tj. žijeme při umělém elektrickém světle a – pro zvýšení komičnosti – věříme nebo nevěříme v slunce.

Briefe II, str. 209

Člověk je zrcadlo, které Bůh drží před sebou, nebo smyslový orgán, kterým On chápe své bytí.

Briefe II, str. 328

Dnešní člověk chce porozumět a nikoliv naslouchat kázání.

Briefe II, str. 280

Jestliže je víra pravá a živá, je také účinná. Je-li ale jen fantazií a volným úsi-

lím bez porozumění, pak si málo cením její vnitřní hodnoty. Tento neuspokojivý stav je v naší době bohužel velmi rozšířený, a když těm, kteří nemohou věřit, chtěli by však rozumět, zbývají jen pochybnosti a skepse, je celá křesťanská tradice hozena přes palubu jako pouhé fantazírování. V tom vidím obrovskou ztrátu, za kterou zaplatíme strašlivou cenu. Vliv toho se ukazuje na rozkladu etických hodnot a totální dezorientaci našeho „světového názoru“. „Pravda“ přírodních věd a existenciální filozofie je jen slabou náhražkou.

Briefe II, str. 437

Popřením Boha se člověk zbožšťuje.

Briefe II, str. 391

Komu jsou mnohé hříchy odpuštěny?
Těm, kteří mnoho milovali. Těm však, kdo milovali málo, je odpuštěno málo hříchů.

GW XI, str. 375

To, že božská prvotní bytost obsahuje mužský a ženský princip, je již prehistorickým poznatkem. *GW XI, str. 495*

Je to hloupé, ale zlo je stejně skutečné jako dobro, protože obojí je faktum, které jeden nazývá dobrým a druhý zlým. *Briefe II, str. 508*

Jestliže lékař chce člověku pomoci, musí ho umět přijmout takového, jaký je. Může to však učinit až poté, co tak přijme sebe sama. *GW XI, str. 367*

Kromě toho byl ďábel před člověkem a určitě nebyl dobrý. Ďábel však není nějaké *nic*. Protikladem dobra není proto *nic*, nýbrž právě tak skutečné zlo.

Briefe II, str. 471

Když pohostím žebráka, odpustím tomu, kdo mě uráží, miluji nepřítelé ve

jménu Krista, je to nepochybně velká ctnost. Co učiním nejmenšímu ze svých bratří, to učiním Kristu. Kdybych však měl přijít na to, že ten nejmenší ze všech, ten nejubožejší mezi žebráky, nejdrzejší mezi posměvači, ba samotný nepřítel je ve mně, že jsem to já, kdo potřebuje almužnu své dobroty, že já sám jsem tím nepřítelem, jehož mám milovat, co pak? Tu se zpravidla celá křesťanská pravda převrátí, zmizí křesťanská láska a trpělivost, *bratrovi v sobě říkáme „Racha“*, odsuzujeme se a vztekáme na sebe sama. Skrýváme to navenek, odmítáme se setkat s tímto nejmenším v nás, a i kdyby to měl být samotný Bůh, který k nám v takové opovržením hodné podobě přistupuje, tisíckrát bychom ho zapřeli, dříve než by kohout zakokrhal. *GW XI, str. 367 a další*

Kdo s pomocí moderní psychologie nahlédl nejen do zákulisí svých pacientů,

ale i do zákulisí svého života – a to musel učinit každý psychoterapeut, který není naivním podvodníkem –, musí si přiznat, že to nejtěžší, ba nemožné, je přjmout sám sebe v celé své ubohosti.

GW XI, str. 386

Freudova psychoanalýza se, jak známo, omezuje na uvědomění si stinné stránky světa a zla. Vyhlašuje tak prostě onu dříve latentní občanskou válku. A tím to také končí. Pacient si musí sám poradit, jak se s tím vyrovnat. Freud bohužel zcela přehlédl, že člověk nebyl nikdy schopen vyrovnat se sám s mocnostmi podsvětí. Potřeboval k tomu vždy duchovní pomoc, kterou mu poskytovalo to či ono jeho náboženství.

GW XI, str. 372

Uvědomuji si, že všechny mé myšlenky krouží kolem Boha jako planety kolem slunce, a jak On je jako slunce neodolatel-

ně přitahuje. Musel bych považovat za nejtěžší hřích, kdybych měl této moci klást odpor. *Briefe II, str. 470*

Následovat život Krista není lehké; ale o mnoho těžší je žít svůj vlastní život tak, jako Kristus žil ten svůj.

GW XI, str. 368

Církev je „průchod“ a most mezi těmi, kteří jsou vědomí více, a těmi, kteří jsou vědomí méně; a potud je smysluplná.

Briefe II, str. 393

V

Sebepoznání

*Jediné,
co vskutku pomáhá*

V psychologii člověk, jak známo, nerozumí ničemu, co sám nezakusil.

GW XVII. str. 226

Přednášení, vydávání předpisů, hromadění znalostí, všechny tyto běžné univerzitní metody jsou zde k ničemu. Jediné, co vskutku pomáhá, je sebepoznání a jím způsobená změna duchovního a mravního postoje.

Briefe III, str. 284

Je velmi pravděpodobné, že svět nahlédneme z jeho obrácené strany a že bychom mohli nalézt správnou odpověď, kdybychom změnili svůj postoj a pozorovali jej z jiné strany, tj. ne zvnějšku, ale zevnitř.

Briefe III, str. 327

Lidský duch, ještě pořád mladík, obětuje všechno pro novou technickou vymoženost, ale má se na pozoru před tím, aby svůj pohled neobrátil do nitra.

Briefe III, str. 358

K léčivému působení může nakonec dojít jen mezi člověkem a člověkem.

Briefe III, str. 284

Sny jsou nestranné, vědomé libovůli vzdálené, spontánní produkty nevědomé duše. Jsou čistou přirozeností, a tudíž nefalšovanou, přirozenou pravdou. Proto se lépe než cokoliv jiného hodí k tomu, aby nás přivedly k postoji, jenž odpovídá lidské podstatě, jestliže se naše vědomí příliš vzdálilo od svého základu a uvázlo v nemožnosti.

Když se zabýváme sny, je to jistá forma *sebeuvědomování*. Vědomí Já se nerozpomíná na sebe sama, ale zabývá se objektivní daností snu, která je pro něj sdělením nebo poselstvím nevědomé, obecně lidské duše. Člověk se snad rozpomíná na sebe sama, ale nikoliv na Já, nýbrž na ono neznámé *bytostné Já*, které je nám původně vlastní, je to kmen, z ně-

hož Já kdysi vyrostlo. Je nám cizí, protože jsme se mu poblouděním vědomí odcizili. *GW X, str. 173*

Jaké by to bylo například požehnání, kdyby si alespoň několik procent národa uvědomilo, že se nevyplatí vinit ostatní z těch chyb, kterých se člověk sám většinou dopouští! *GW XVII, str. 123*

Poznat Stín, to nazývám tovaryšským kouskem; vyjít s Animou je však kouskem mistrovským, který mnoho lidí nedokáže. *Briefe III, str. 225*

Na nevědomosti je nejhorší, že nikdy nevidí, jak je nevědomá. *Briefe III, str. 34*

Vtělením vzrostl význam člověka. Účastníme se božského života a musíme převzít novou odpovědnost: spočívá v pokračování v božském sebeuskutečňování,

totiž v úloze naší individuace. Individuace neznamena jen, že se člověk stal na rozdíl od zvířete skutečně lidským, nýbrž že se má též stát zčásti božským. Prakticky to znamená, že dospěje, bude odpovědný za svou existenci, bude vědět, že nejen on je závislý na Bohu, ale také Bůh na člověku. Ve vztahu člověka a Boha musí pravděpodobně dojít k významné proměně! Naše uctívání Boha a náš vztah k Bohu se již nebudou vyjadřovat ve vypočítavém velebení neprobádatelného Krále nebo v dětských modlitbách k milujícímu Otci, nýbrž v zodpovědně prožívaném životě a v naplňování božské vůle.

Briefe III, str. 42 a další

Člověk získal právě tolik vědění, aby byl schopen zničit svou vlastní planetu. Doufáme, že dobrý Duch Boží ho povede v jeho rozhodnutích, protože na rozhodnutí člověka závisí, zda to, co Bůh stvořil,

zůstane zachováno. Nic neukazuje drastičtěji než právě tato možnost, kolik božské moci bylo vloženo do rukou člověka.

Briefe III, str. 43

Když člověk není sám se sebou v jednotě a neví o tom, je pln iluzí, když však ví, že není sám se sebou v jednotě, je na cestě individuace. Podle Schopenhauera je humor jediná božská vlastnost člověka.

Briefe III, str. 51

Jestliže jste osamělá, je to proto, že se izolujete; kdybyste dokázala být dostatečně skromná, nebyla byste nikdy osamělá. Nic nás neizoluje víc než moc a prestiž. Pokuste se slevit ze svého stanoviska a naučit se skromnosti, a nebudete nikdy sama!

Briefe III, str. 93

Samota je pro mne léčivý pramen, který mi pomáhá prožít život hodnotněji.

Briefe III, str. 95

Jakkoliv to zní nepravděpodobně, je to pouze jedinec, kdo je povolán působit proti dnes hrozícímu zmasovění národů. V tomto zdánlivě velmi nerovném boji není postavení jedince v žádném případě ztracené, pakliže se mu podaří vzít vážně starou křesťanskou výzvu a rozpoznat trám ve svém vlastním oku a nerozčítovat se kvůli třísece v oku druhého.

Briefe III, str. 133

Spočívá to v tom, že nejste závislý a že se začínáte cítit *nezávislý*. Cítit se závislý je čistě úhybný manévr. Právě tento postoj vás ochromuje, a to je příčina, proč se nemůžete postavit na vlastní nohy. Správná cesta je vaše vlastní cesta a vy se musíte rozhodnout jít touto cestou.

Briefe II, str. 80

Člověk bude číst evangelium stále znovu, a já ho také stále znovu čtu. Evange-

lium čteme totiž s mnohem větším užitek-
kem, jestliže máme pochopení pro vlastní
duši. Kdo ale nezná své vlastní srdce, jeho
oči jsou slepé, a proto doporučuji užívat
stále špetku psychologie, abychom ještě
lépe porozuměli právě takovým věcem,
jako je evangelium. *Briefe II, str. 80*

Všechny velké organizace, které sledo-
valy výlučně materialistické cíle, jsou prů-
kopníky zmasovění. Jediná možnost, jak
to zastavit, je rozvoj vědomí jednotlivce.

Briefe II, str. 91

Čím více hrozí zmasovění, tím větší dů-
raz bude kladen na jedince. *Briefe II, str. 95*

Zabývání se psychologií vede nutně
k tomu, že se posílí individuální uvědo-
mění, což je podle zkušenosti ten nejlep-
ší prostředek proti ničivému vlivu duše
davu. *Briefe II, str. 95*

Strach je převrácená agresivita. To znamená, že tím, před čím máme strach, je nějaký úkol. Jestliže máte strach z vlastních myšlenek, jsou právě tyto myšlenky oním úkolem. *Briefe II, str. 132*

Člověk se může odchýlit od cesty, může být neposlušný, protože je v něm uvědomění. Uvědomění je na jedné straně triumf a požehnání, na druhé straně ten nejhorší ďábel, který nám pomáhá vymýšlet všechny myslitelné důvody a prostředky, abychom mohli být neposlušní božské vůli. Ach ano, tyto věci jsou mnohem obtížnější, než by měly být! Proto tak vítáme každého, kdo tvrdí, že jsou jednoduché. *Briefe II, str. 106*

Politická situace je výrazem paralelního psychického problému milionů jedinců. Tento problém je do značné míry *nevědomý* (což jej činí obzvláště nebezpečným!).

Vzniká z konfliktu mezi vědomým (etic-
kým, náboženským, filozofickým, sociál-
ním, politickým a psychologickým) posto-
jem a jiným postojem nevědomým, který
se vyznačuje stejnými aspekty, avšak na
„nižším“, to jest archaičtějším stupni.

Briefe II, str. 163

Technika a „sociální blahobyť“ nepřispí-
vají k překonání duchovní stagnace a ne-
dávají odpověď na naši duchovní nespoko-
jenost a neklid; a kvůli ní jsme ohroženi
jak uvnitř tak zvnějšku. Neporozuměli
jsme ještě tomu, že objevení nevědomí
představuje obrovský duchovní úkol, kte-
rý musí být splněn, jestliže chceme ucho-
vat svou kulturu.

Briefe II, str. 166

Dokud bude zlo považováno za MĚ ON
(nejsoucí), *nebude nikdo brát existenci Stí-
nu vážně*. I nadále budou Hitler a Stalin
představovat pouhý „nahodilý nedostatek

dokonalosti". *Budoucnost lidstva závisí do značné míry na tom, zda si uvědomí svůj Stín. Zlo je - psychologicky řečeno - hrozivě reálné. Je osudným omylem zlehčovat jeho moc a skutečnost, byť jen v metafyzickém smyslu. Je mi líto, ale tato otázka sahá až ke kořenům křesťanství. Zla skutečně nebyde tím, že se bude vydávat za něco nereálného nebo za cosi zaviněného člověkem.* *Briefe II, str. 169*

Existuje poslání nebo smysluplný život, který by nevyžadoval nějakou oběť? Při hledání vědomí neexistuje nikdy absolutní jistota. Pochybnosti a nejistota jsou nezbytnými součástmi plného života. Jen ten, kdo dokáže svůj život skutečně ztratit, získá jej.

Briefe II, str. 394

Co pak ale, když on (lékař), až příliš zřetelně vidí, že jeho pacient je nemocný, protože nemá žádnou lásku, nýbrž jen se-

xualitu, žádnou víru, protože slepota ho děsí, žádnou naději, protože svět a život ho zbavil iluzí, a žádné poznání, protože nepoznal svůj vlastní smysl?

GW XI, str. 359

Kdo skutečně nepoznal vnitřní prožitky, není schopen o něm druhého přesvědčit. Pouhé řečnění – jakkoliv dobře je míněno – nikdy nikoho nepřesvědčí. Léčil jsem mnoho lidí bez náboženské výchovy a náboženského přesvědčení, ale během léčení, které bylo zpravidla dlouhodobé a obtížné, došli přirozenou cestou k vnitřnímu prožitku, který jim pomohl ke správnému přesvědčení.

Briefe II, str. 411

Opravdovou opicí v nás je vědomí, vědomí, které napodobuje a opakuje. Ale nevědomí je instinktivní veličina a jako takové je konzervativní a těžko ovlivnitelné.

Briefe II, str. 443

Rizikem skupinové terapie je, že člověk zůstane vězet na kolektivní úrovni.

Briefe II, str. 453

Člověk si nemůže vymyslet naprosto žádný systém ani pravdu, které by nemocnému daly, co potřebuje k životu, totiž víru, naději, lásku a poznání.

GW XI, str. 359

Člověk se musí při výkladu snů zdržet předsudků, především myšlenky, že osoby vyskytující se ve snech nejsou nic jiného než tytéž osoby ve skutečnosti. Nesmíme nikdy zapomínat, že sníme především a takřikajíc výlučně o sobě a ze sebe. (Pro výjimky existují zcela určitá pravidla, o kterých se zde nechci zmiňovat.) Když tuto pravdu uznáme, budeme tak tu a tam postaveni před velmi zajímavé problémy. Vzpomínám si na dva velmi poučné případy: on snil o opilém tulákovi,

který leží v příkopu u silnice, ona o prostitutce, která se válí ve strouze. První byl teolog, druhá pak distingovaná dáma z velké společnosti, oba dva byli pobouřeni a zděšeni a nebyli ochotni připustit, že člověk sní o sobě a ze sebe. Dal jsem jim oběma dobře míněnou radu, aby si popřáli hodinku přemýšlení o sobě a pilně pozorovali, v čem a jak dalece jsou oba o tolik lepší než opilý bratr v příkopu u silnice a sestra prostitutka ve strouze. Takovým výstřelem z děla začíná často subtilní proces sebepoznání. Ten „druhý“, o kterém sníme, není náš přítel a soused, ale onen druhý v nás, o němž většinou říkáme: „Pane, děkuji ti, že nejsem takový, jako tenhle.“ Sen, toto dítě přírody, neměl určitě žádný moralizující úmysl, představoval pouze obecně známý zákon, podle kterého žádné stromy nerostou do nebe.

GW X, str. 175 a další

Jakým způsobem se má člověk dozvědět, že je mu zapotřebí spásy, když si sebejistě myslí, že není nic, od čeho by měl být spasen? *GW X, str. 501*

Člověk je s to zvládnout úžasné věci, když pro něho mají nějaký smysl. *GW XI, str. 85*

Je cosi božského v člověku. *GW X, str. 585*

Cílem života je uskutečnění bytostného Já. *Briefe II, str. 232*

Jen to, co je významné, osvobozuje. *GW XI, str. 358*

Stát se osobností je odvážný čin. *GW XVII, str. 210*

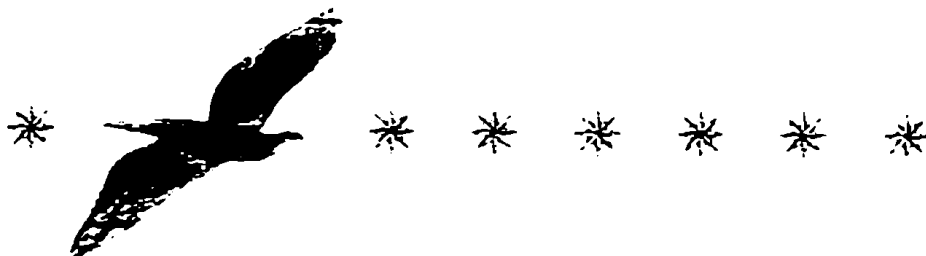
Je-li méněcennost vědomá, má člověk vždy šanci ji napravit. *GW XI, str. 8*

VI

Vznik osobnosti

*Rodiče
jsou hlavním zdrojem
neurózy svých dětí*

Na prostředí člověka, obzvláště na děti, nepůsobí psychologicky nic silněji než nežitý život jejich rodičů. *GW XV, str. 12*

Bezpochyby je pro rodiče velmi užitečné pozorovat symptomy svých dětí ve světle svých vlastních problémů a konfliktů. Je to rodičovská povinnost. Jejich zodpovědnost sahá v tomto směru potud, pokud je v jejich moci zformovat svůj vlastní život tak, aby způsob jejich života děti nepoškozoval. Všeobecně se příliš málo zdůrazňuje, že pro dítě je důležité, jak rodiče žijí, protože na dítě působí realita a nikoliv slova. Proto by si rodiče měli vždy uvědomovat, že oni sami jsou v daném případě prvním a hlavním zdrojem neurózy svých dětí. *GW XVII, str. 54*

To jediné, co dítě chrání před nepřírodními ranami, je snaha rodičů nevyhýbat se duševním těžkostem života úhyb-

nými manévry a umělým setrváváním v nevědomosti, ale přijmout je za svůj úkol s co největší poctivostí vůči sobě samému a co nejpečlivěji prosvětlit i ta nejtemnější zákoutí. *GW XVII, str. 96*

Nezáleží na tom, aby se rodiče nedopouštěli omylů – to by bylo pro člověka nemožné –, nýbrž aby tyto omyly jako takové uznali. Nejde o to, učinit přítrž životu, ale naší nevědomosti; především nevědomosti svého vychovatele, to jest nevědomosti vlastní, protože každý je vychovatelem svého bližního k dobru nebo ke zlu. *GW XVII, str. 96*

Otázka naší výchovy je všeobecně zatížena jednostranným poukazem na dítě, které je vychováváno, a stejně tak jednostranným opomíjením nevychovanosti dospělých vychovatelů.

GW XVII, str. 193

Narození dítěte je pro každého člověka tou nejdůležitější událostí. *GW XVII, str. 23*

Bez určitosti, celosti a zrání se neprojeví žádná osobnost. *GW XVII, str. 194*

Vychovávat člověka k osobnosti nemůže ten, kdo ji sám postrádá. Neboť výchova osobnosti nezáleží v ničem menším než v co nejlepším rozvoji celé jedinečné bytosti.

Osobnost je nejvyšším uskutečněním vrozené svébytnosti určité živoucí bytosti.

GW XVII, str. 195

Osobnost se vyvíjí během života z těžko znatelných nebo zcela neznatelných zárodečných vloh a teprve naše činy ukáží, kým jsme. Jsme jako slunce, které oživuje zemi a vytváří mnoho krásného, zvláštního i zlého; jsme jako matky, které ve svém lůně nosí štěstí a utrpení, jež

neznají. Zprvu nevíme, jaké činy nebo zločiny, jaký osud, jaké dobro nebo jaké zlo máme v sobě; a teprve podzim ukáže, co jaro počalo, teprve večer ukáže, co bylo započato ráno.

Osobnost jako plné uskutečnění celistvosti naší bytosti je nedosažitelný ideál. Nedosažitelnost ale není nikdy důvodem proti ideálu, neboť ideály nejsou nic než ukazatele, a nikdy cíle.

GW XVII, str. 193

Bez útrap se nezmění nic, tím méně pak lidská osobnost.

GW XVII, str. 197

Osobnost se totiž nikdy nemůže rozvíjet, aniž si člověk vědomě a s vědomým mravním rozhodnutím volí *vlastní cestu*.

GW XVII, str. 198

Člověk se může mravně rozhodnout pro vlastní cestu jen tehdy, *jestliže ji po-*

važuje za to nejlepší. Kdyby měl považovat za lepší nějakou jinou cestu, pak by ji tedy měl také žít a tím rozvíjet vlastní osobnost. Jinými cestami jsou mravní, politické, filozofické a náboženské konvence. Jestliže tyto konvence stále svým způsobem vzkvétají, dokazuje to, že drtivá většina lidí nevolí vlastní cestu, nýbrž konvenci, a proto nerozvíjí sebe, ale nějakou metodu, a tedy kolektiv na úkor své vlastní celistvosti. *GW XVII, str. 198*

Skutečnost, že mnozí na své vlastní cestě zahynou, neznamena nic pro toho, kdo má vnitřní poslání. Musí být poslušen vlastního zákona, jako by to byl démon, který mu našeptává nové, neobvyklé cesty. Kdo má poslání, slyší hlas nitra, je povolán. *GW XVII, str. 200*

Mít určení znamená v původním slova smyslu: být osloven Hlasem. *GW XVII, str. 200*

Nepohodlné je negováno, nežádoucí je sublimováno, úzkostné je objasněním odstraněno, omyly jsou uvedeny na pravou míru, a nakonec se zdá, jak je to všechno znamenitě naaranžováno. Přitom se zapomnělo na to hlavní: že totiž psychično je jen z nejnepatrnější části totožné s vědomím a jeho kouzelnickými triky, zatímco mnohem větší částí je nevědomá realita, která je tvrdá a těžká jako žula, nepohyblivá a nepřístupná, a může se na nás kdykoli zřítit, jak jen se oněm neznámým zákonům zamane. Gigantické katastrofy, které nás ohrožují, nejsou žádné elementární fyzické nebo biologické, nýbrž psychické události. Ohrožují nás v hrozivé míře války a revoluce, které nejsou ničím jiným než psychickými epidemiemi. Miliony lidí mohou kdykoli podlehnout bludným představám, a pak je tu opět světová válka nebo ničivá revoluce. Místo divé zvěři, řítícím se skalám, valícím se vodám

je nyní člověk vystaven elementárním silám své duše. Psychično je velmoc, která mnohonásobně převyšuje všechny mocnosti světa. Osvícenství, které odbožštilo přírodu a lidské instituce, přehlédlo *Boha hrůzy*, který sídlí v lidské duši. Je-li někde namíste bázeň Boží, pak tedy před onou přesilou psychična.

GW XVII, str. 201 a další

Po překročení středu života nastupuje totiž ona pozoruhodná duševní změna, kterou by bylo možno charakterizovat jako obrácení životního směru duše.

GW XV, str. 14

Tak jako existuje velký počet mladých lidí, kteří mají v podstatě panický strach ze života, po kterém tak touží, existuje zároveň ještě větší počet stárnoucích lidí, kteří mají týž strach ze smrti. Ano, mám tu zkušenost, že právě ti mladí lidé, kteří

se bojí života, trpí později rovněž strachem ze smrti. *GW VIII. str. 446*

Stejně jako velká osobnost působí na společnost uvolňujícím, osvobozujícím, přetvářejícím a uzdravujícím způsobem, tak také zrození vlastní osobnosti působí ozdravně na jednotlivce. Jako by proud mizející ve slepém rameni zaneseném bahnem náhle objevil řečiště, anebo jako by se odvalil kámen, který ležel na klíčícím semenu, takže výhonek může začít přirozeně růst.

Hlas nitra je hlasem plnějšiho života, dalšího obsáhlejšiho vědomí.

GW XVII, str. 208

Život je tok energie jako každý jiný. Ale každý energetický proces je v principu jednosměrný, a proto jednoznačně zaměřený na cíl, jímž je klidový stav.

GW XVII, str. 446

Dosažením zralosti a vrcholu biologického života, který spadá přibližně do poloviny života, nekončí v žádném případě cílenost života. Se stejnou intenzitou a nezadržitelností, s jakou člověk předtím stoupal nahoru, klesá nyní dolů, protože cíl není na vrcholku, nýbrž v údolí, kde vzestup začal. Křivka života je jako parabola střely. Vyrušena ze svého počátečního klidu, stoupá a vrací se zpět do klidového stavu. *GW VIII, str. 446 a další*

Živnou půdou duše je přirozený život. Kdo nenásleduje život, zůstává viset ve vzduchu a ustrne. Proto mnoho lidí ve zralém věku zkostnatí, hledí nazpět a upínají se na minulost se skrytým strachem ze smrti v srdci. Vyhýbají se životnímu procesu alespoň psychologicky, a zůstávají proto vězet ve vzpomínkách, vzpomínají sice živě na dobu svého mládí, ale neumějí nalézt živý vztah k sou-

časnosti. Od poloviny života zůstává naživu jen ten, kdo chce životem zemřít. Neboť to, co se děje v tajemné hodině životního vrcholu, je zvrát paraboly, zrození smrti. Život ve druhé polovině života neznamena vzestup, rozvoj, životní elán, nýbrž smrt, protože jeho cílem je konec. Nechtít dosáhnout vrcholu života je totéž jako nechtít jeho konec. Obojí znamená: nechtít žít. Nechtít žít je totéž jako nechtít zemřít. Vznik a zánik probíhá po téže křivce. *GW VIII, str. 447 a další*

Člověk zpravidla lpí na své minulosti a zůstává vězet v iluzi mladistvosti. Být starý je krajně nepopulární. Lidé, jak se zdá, neberou ohled na to, že neumět zestárnout je stejně hloupé jako neumět odrůst dětským botičkám. Třicetiletý muž, který je ještě infantilní, je možná politováníhodný, ale mladistvý sedmdesátník, není to úchvatné? A přece je obojí zvráće-

né, bez stylu, psychologicky proti přírodě. Mladík, který nebojuje a nevítězí, minul to nejlepší ze svého mládí, ale starý člověk, který nedovede naslouchat tajemství potoků zurčících z vrcholků do údolí, je bez rozumu, je to duševní mumie, která není než zkamenělou minulostí. Stojí stranou svého života, mechanicky se opakuje až do úplného opotřebení. Co je to za kulturu, které je třeba takových stínových postav!

GW VIII, str. 448

U životního vzestupu schvalujeme cíl a smysl, proč ne tedy u sestupu? Zrození člověka je těhotné významem, proč ne jeho smrt? Mladý člověk se dvacet a více let připravuje na plný rozvoj své jedinečné existence, proč by se neměl připravovat dvacet nebo více let na svůj konec? Ovšem – na vrcholu se to zcela jasně ukázalo, člověk tím je a má to. Čeho se ale dosáhne smrtí?

GW VIII, str. 448 a další

Jako dráha střely v cíli, tak i život končí v smrti, která je tak cílem celého života. *GW VIII, str. 448*

Ano, můžeme dokonce tvrdit, že většina náboženství jsou komplikované systémy přípravy na smrt, a sice do té míry, že život skutečně – ve smyslu mé výše uvedené paradoxní formulace – neznamená nic než přípravu na poslední cíl, na smrt. Pro obě největší náboženství, křesťanství a buddhismus, se smysl bytí naplňuje na jeho konci. *GW VIII, str. 449*

Nepřístupovat ke smrti jako k cíli je stejně tak neurotické jako v mládí potlačovat fantazie, které se zabývají budoucností. *GW VIII, str. 451*

Byl jsem velmi překvapen, jak málo si nevědomá duše zakládá na smrti. Podle toho by smrt musela být něco bezvýznamného, anebo se naše duše příliš ne-

stará o to, co se jednotlivci mimovolně přihází. Zdá se, že duši více zajímá, jak se umírá, totiž jestli je postoj vědomí k umírání správný nebo ne. *GW VIII, str. 451*

Jedním z osudových sociologických a psychologických omylů, na které je naše doba tak bohatá, je častý názor, že od určitého okamžiku může být něco zcela jinak, například že se člověk od základu změní nebo že by mohla být nalezena zařikávací formule či pravda, která bude představovat zcela nový začátek atd. Byl to vždycky zázrak, jestliže se vůbec něco podstatně změnilo nebo zlepšilo. Odchýlení od pravd krve vyvolává neurotický neklid, tedy něco, čeho by mohl mít člověk dnes už pomalu dost. Z takového neúnavného neklidu pramení ztráta smyslu, a ztráta životního smyslu je duševní nemocí, kterou naše doba v celém jejím rozsahu a dosahu dosud nepochopila.

GW VIII, str. 455

Velké životní problémy nejsou nikdy vyřešeny jednou provždy. Jsou-li zdánlivě vyřešeny, znamená to vždy ztrátu. Zdá se, že jejich smysl a účel nespočívá v jejich vyřešení, nýbrž v tom, že na nich neustále pracujeme. *GW VIII, str. 434*

Statisticky se deprese objevují u mužů častěji kolem čtyřicátého roku. U žen začínají neurotické potíže zpravidla o něco dříve. V této životní fázi, totiž mezi pětatřiceti a čtyřiceti lety, se připravuje významná proměna lidské duše. *GW str. 434*

Ne vždy se víno mládí v dospělém věku zčeří, mnohdy se také zakalí. *GW, str. 435*

Jestliže jsem předtím řekl, že nemáme žádné školy pro čtyřicetileté, nebyla to tak zcela pravda. Naše náboženství jsou od nepaměti takovými školami nebo jimi kdysi byla. Ale pro kolik z nás jimi ještě

jsou? Kolik našich starších lidí bylo v některé z těchto škol skutečně vychováno pro tajemství oné druhé poloviny života, pro stáří, smrt a věčnost? *GW VIII, str. 438*

V nevědomí každého muže je skryta ženská osobnost a v mužské osobnosti ženská. *GW IX, str. 302*

Vědomí a nevědomí nevytváří celek, jestliže jedno je potlačováno nebo poškozováno tím druhým. Když už musejí spolu navzájem bojovat, pak by to měl být alespoň čestný boj se stejnými právy na obou stranách. Obojí jsou aspekty života. Vědomí by mělo hájit rozum a možnosti své sebeobrany, chaotický život nevědomí by měl mít možnost sledovat svůj vlastní způsob, nakolik jsme s to jej unést. To znamená otevřený boj a otevřenou spolupráci. Tak by měl zjevně vypadat lidský život.

GW IX, str. 306

Sebeovládání je typicky mužský ideál. Znamená potlačení procesů v mysli. Cit je specificky ženská přednost, a protože muž k dosažení svého ideálu mužnosti potlačuje všechny ženské rysy, které vlastní stejně tak jako žena rysy mužské, potlačí též určitá hnutí mysli jako ženskou slabost. Tím v nevědomí hromadí zženštilost nebo sentimentalitu.

GW VII, str. 218 a další

Zřídka kdy nebo takřka nikdy se manželství vyvíjí v individuální vztah hladce a bez krizí. Žádné uvědomění se neděje bezbolestně.

GW XVII, str. 218 a další

Cesty vedoucí k uvědomění si sebe sama jsou rozdílné, řídí se však určitými zákony. Všeobecně začíná proměna s *příchodem druhé poloviny života*. Střed života je doba psychologicky nanejvýš závažná.

GW XVII, str. 219

Střed života je okamžikem největšího rozvoje, kdy je člověk dosud celou svou silou a vůlí činný. V tomto okamžiku však též nadchází večer, začíná druhá polovina života. Vášeň mění svou tvář a nazývá se nyní povinností, chtění se neúprosně stává nutností a zvraty na cestě, které byly dříve překvapením a objevem, stávají se zvykem. Víno vykvasilo a začíná se čerit.

GW XVII, str. 219

Každý muž v sobě odedávna nosí obraz ženy, nikoliv obraz této určité ženy, nýbrž jakési určité ženy.

Totéž platí také o ženě, i ona má svůj vrozený obraz muže. Jak ukazuje zkušenost, měli bychom spíše říci: obraz mužů, zatímco u muže je to spíše obraz určité ženy. Protože tento obraz je nevědomý, je vždy nevědomě projikován do milované postavy a stává se jedním z hlavních důvodů vášnivé přitažlivosti nebo antipatie.

Označil jsem tento obraz pojmem *Anima*, a považuji proto za velmi zajímavou scholastickou otázku: „Habet mulier animam?“ (Má žena duši?) Domnívám se přitom, že tato otázka je inteligentní potud, pokud se zdá oprávněná pochybnost. Žena nemá žádnou Animu, ale *Anima*. Anima má eroticko-emocionální charakter, *Animus* charakter racionální, a proto vše, co muži dokážou většinou říci o ženské erotice a ženském citovém životě vůbec, spočívá na projekci jejich vlastní Animy, a je proto zkreslené. Podivuhodné domněnky a fantazie žen o mužích spočívají na skutečnosti Anima, který je nevyčerpateľný ve vytváření nelogických předsudků a pomýlených kauzalit.

GW XVII, str. 224

Velké nadání je nejkrásnějším a často nejnebezpečnějším plodem na stromu lidstva. Visí na nejslabších větvích, které se snadno lámou.

GW XVII, str. 163

Tvůrčí schopnost se může bohužel projevat rovněž destruktivně. Zda se obrátí k dobru nebo ke zlu, o tom rozhoduje pouze mravní osobnost. A jestliže ta schází, pak ji nezprostředkuje ani nenahradí žádný vychovatel. *GW XVII, str. 163*

Když člověk studuje dějiny lidského ducha, získává znovu a znovu dojem, že vývoj ducha kráčí ruku v ruce s rozšířením rozsahu vědomí a že každý krok dopředu je navýsost bolestným a namáhavým výtobytkem. Mohli bychom téměř říci, že nic se člověku neprotiví víc, než vzdát se i té nejmenší částičky svého nevědomí. Jeho strach před neznámým je nesmírný. *GW XVII, str.92*

Nezáleží na tom, kolik vědomostí si s sebou člověk odnáší ze školy, ale zda se škole podařilo odpoutat mladého člověka od závislosti na jeho rodině a probudit v něm vědomí sama sebe. Bez tohoto

vědomí sebe sama nebude nikdy vědět, co skutečně chce, ale zůstane stále závislým a bude pouze napodobovat s pocitem neuznání a potlačení. *GW XVII, str. 69*

Mým pevným přesvědčením je, že od této chvíle až do neurčité budoucnosti bude tím pravým problémem problém psychologický. Duše je otcem i matkou všech zdánlivě neřešitelných potíží, které se před námi tyčí až do nebes. Potřebujeme proto novou orientaci, a já doufám, že můj a Váš malý příspěvek pomůže k vyřešení této velké záhady. *Briefe III, str. 243*

Psychoneuróza je nemocí duše, která nenalezla svůj smysl. Z nemoci duše ale vzniká veškerá duchovní tvorba a každý pokrok duchovního člověka, a příčinou nemoci je duchovní stagnace, duchovní neplodnost. *GW XI, str. 358*

Náš vnější život by měl sice být – měřeno podle našeho životního standardu – šťastný. Opak je však pravdou. Navzdory všemu očekávání jsme šťastni jen tehdy, když se namáhavě vypracujeme – jako Enšpígl! Nebo jsme spokojeni tehdy, když bychom vlastně měli být sklíčení. Nenávídíme iracionalitu vnitřního světa a bojíme se jí. Proto nejsme schopni žít s věcmi takovými, jaké jsou. Toto umění neovládáme. Názory jsou pro nás důležitější než skutečný život a jsme spíše nakloněni věřit slovům než faktům. Následkem toho není naše existence trojrozměrná, ale jen dvojrozměrná.

O to intenzivnější se stává naše skrytá touha po celosti. *Briefe III, str. 351*

Protože pak zpravidla všechny nashromážděné pojmy a představy selhávají, musíme jít napřed cestou nemoci – bludnou cestou, na které se naše konflikty

ještě vyostří a vystupňují osamocení až k nesnesitelnosti – v naději, že z hlubiny duše, ze které přichází všechno zničující, vyrůstá také to, co zachraňuje.

GW XI, str. 373

Odkud přichází vědomí? Co je vlastně duše? Tady je celá věda v koncích.

Jako by se na vrcholu nemoci vše zničující obrátilo v uzdravující. Takzvané archetypy se probudí k samostatnému životu a převezmou vedení nad duševní osobností, namísto neschopného Já a jeho bezmocné vůle a snažení. Člověk založený nábožensky by řekl, že vedení převzal Bůh.

GW XI, str. 373

Neobjevená cesta v nás je jako ono psychicky živoucí, jež klasická čínská filozofie nazývá „tao“ a připodobňuje je vodnímu proudu, neúprosně směřujícímu ke svému cíli. Být v tao znamená dokončení,

celost, splněné určení, začátek a cíl a plné uskutečnění přirozeného smyslu existence věci. Osobnost je tao.

GW XVII, str. 211

Seznam pramenů

- C. G. Jung *Gesammelte Werke*
Sv. I-XIX, Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf
- C. G. Jung *Briefe*
Sv. I-III, Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf
- C. G. Jung *Wirklichkeit der Seele*
Studienausgabe, Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf
- C. G. Jung *Das C. G. Jung-Lesebuch*
Výběr sestavil Franz Alt,
Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf
- C. G. Jung *Vom Abenteuer Wachsen und Erwachsenwerden*
Výběr sestavil Franz Alt,
Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf
- C. G. Jung *Vom Mensch und Gott*
Výběr sestavil Franz Alt,
Walter-Verlag, Zürich-Düsseldorf

Obsah

Úvod / 7

I. Duše

Psychično je velmoc / 15

II. Sny

Poselství Božského / 39

III. Svědomí

Hlas svědomí je hlasem Božím / 63

IV. Náboženství

Bůh je obecná zkušenost / 73

V. Sebepoznání

Jediné, co vskutku pomáhá / 99

VI. Vznik osobnosti

Rodiče jsou hlavním zdrojem
neurózy svých dětí / 115

Seznam pramenů / 141